

Osnovni tečaj o franjevačkoj misionarskoj karizmi

Proročka kritika društvenih sustava iz franjevačke perspektive

Lekcija 21

Drugi dio
Marksizam

Impresum

Nakladnik:

Svjetlo riječi, Sarajevo – Zagreb

Za nakladnika:

Zdravko Kujundžija

Prijevod s njemačkog:

Ladislav Z. Fišić

Korektura:

Dražana Radman i Jozo Jezerčić

Grafičko oblikovanje:

Branko R. Ilić

Tisak:

Grafotisak, Grude

Sarajevo – Zagreb, 2003.

Naslov izvornika:

*Grundkurs zum
franziskanisch-missionarischen Charisma*

Nakladnik izvornika:

Međunarodni ravnateljski tim CCFMC

Predsjednik: *Anton Rotzetter*, OFMCap

Drugo, prerađeno izdanje, usklađeno
s prijedlozima Međunarodnog
kongresa CCFMC, Asiz, 1994.

Redakcija:

*Maria Crucis Doka OSF,
Patricia Hoffmann,
Margarethe Mehren OSF,
Andreas Müller OFM,
Othmar Noggl OFMCap,
Anton Rotzetter, OFMCap*

Grafike: *Jakina U. Wesselmann*

Osnovni tečaj o franjevačkoj misionarskoj karizmi

Proročka kritika društvenih sustava iz franjevačke perspektive

Lekcija 21

Drugi dio
Marksizam

Proročka kritika društvenih sustava iz franjevačke perspektive

Lekcija 21 Dio drugi Marksizam

II. Marksizam

1. Marksizam – što je to?

- 1.1. Karl Marx
  - Susret s Friedrichom Hegelom, hegelijancima, a time s njemačkim idealizmom
  - Prijateljstvo s Friedrichom Engelsom
- 1.2. Oblici marksizma
  - Rani Marx
  - Kasni ili *zreli* Marx
  - Komunizam (Lenjin, Mao, Tito, Castro ...), nazvan i "istočni marksizam"
  - *Zapadni marksizam*
  - Duhovni pokreti pod utjecajem Marxa
  - Marksizam u Trećem svijetu
  - Terorističke grupacije, koje se pozivaju na marksizam
- 1.3. Sažeti opis marksizma

2. Kritičke primjedbe

- 2.1. Marksizam kao baština humanizma
- 2.2. Marksizam kao socijalna teorija
- 2.3. Marksizam kao filozofija povijesti

- 2.4. Marksizam kao politički sustav mišljenja u zemljama s komunističkom vlašću
- 2.5. Marksizam kao biblijska eshatologija
- 2.6. Marksizam i franjevačka obitelj

III. Franjevački stav naspram političke i gospodarske moći

1. Franjo i Klara i političko-gospodarski konflikt

- 1.1. Sustav moći
- 1.2. Novčani sustav

2. Pravda i sloboda kao centralni franjevački zahtjev

- 2.1. Sloboda
- 2.2. Pravda
- 2.3. Franjevački pokret: sijanje jedne nove političke kulture
  - Društvo suživota
  - Franjevačko shvaćanje čovjeka
  - Značenje jedinstvenoga i jedincatoga
  - Novo viđenje
  - Zajednička samosvijest

D. Vježbe

E. Primjene

F. Literatura

Iz izvora

Bog ili novac

A. Uvod

B. Sažetak

C. Informacija

Uvod

I. Kapitalizam

1. Bit kapitalizma

- 1.1. Moć novca
- 1.2. Znanstveno-tehnička revolucija i njezini učinci u svijetu rada
- 1.3. Kapitalističko razmišljanje: neoliberalizam
- 1.4. Razorne posljedice
- 1.5. Novi politički i gospodarski organizacijski oblici
- 1.6. Civilizacijska kriza

2. Kritika kapitalizma

- 2.1. Unutarkapitalistička kritika
  - Kapitalizam kao ideologija
  - Sloboda i neoliberalizam
- 2.2. Principijelna kritika
- 2.3. Socijalno-etička kritika Crkve
- 2.4. Teološka kritika
- 2.5. Proročka kritika

Marksizam

Najžešću kritiku kapitalizma formulirali su Marx i ljudi koji su njega slijedili. Stoga ne bi smjelo biti čudno što je marksizam od svoga postanka do naših dana ostao nada radničkoga pokreta i siromašnih narodnih slojeva. Oni s marksizmom povezuju jednu *gotovo mesijansku viziju* (Puebla 210) i nadu u pozitivnu i konačnu podjelu društvenih odnosa. Ovo "mesijanstvo" već leži u misli Karla Marxa, čiji su židovsko-protestantski korijeni plauzibilno objašnjenje za to. Slom komunizma, koji se shvaćao kao ostvarenje marksističkih

ideja, pripomogao je da se ova nada potrese. I danas ipak ima mnogo uvjerenih marksista koji se ne identificiraju s komunizmom. Jesu li to tvrdoglavi ideolozi koje se ne može odvratiti od njihovih zabluda? Ili marksistička analiza kapitalizma sa svojim protuplanovima ostaje i danas važna? Čim se pitanje postavi, čovjek se neizbježno nađe usred žestoke prepirke. Uostalom, žestina, kojom se diskutira o fenomenu *marksizam* nije nova. Ona pripada samoj povijesti marksizma.

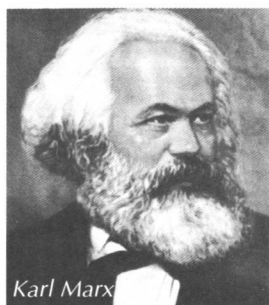
Lenjin govori u svibnju 1917. u Petersburgu

1. Marksizam – što je to?

No, što se shvaća pod pojmom *marksizam*? Odgovor na ovo pitanje ne može ispasti dovoljno izdiferenciran. Stoga je potrebno ići korak po korak.

1.1. Karl Marx

Karl Marx se rodio 5. 5. 1818. u njemačkom gradu Trieru. Roditelji su mu Židovi. Međutim, njegov ga otac, odvjetnik Heinrich (Heschel) Marx daje krstiti kad je imao šest godina. Kao protestantski učenik, Karl u svom rodnom

gradu Trieru posjećuje pučku školu i humanističku gimnaziju. Svoj akademski studij u Bonnu i Berlinu Karl Marx završava kao dr. fil. ab. Ondje se susreće s duhovnim strujanjima svoga vremena i kritički im se suprotstavlja.

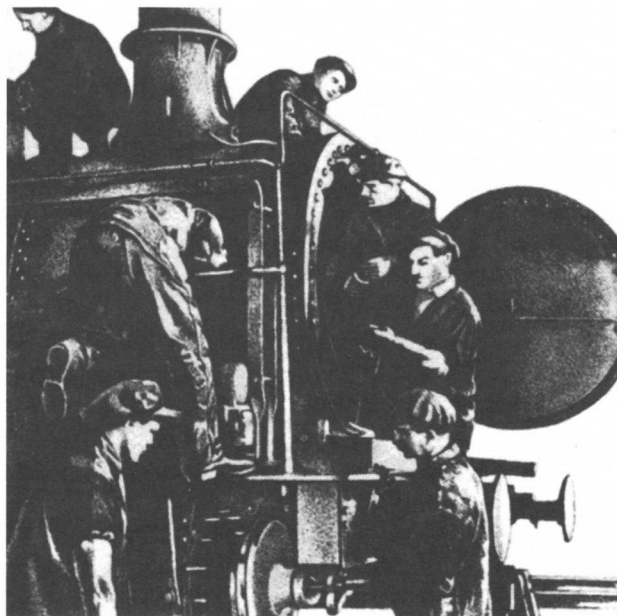
Pritom su dva susreta važna za njegovo buduće mišljenje:

• *Susret s Friedrichom Hegelom, hegelijancima a time s njemačkim idealizmom*

Hegelova mu je vrlo uvjerljiva dijalektika, tj. njegovo mišljenje o suprotnostima (teza-antiteza). To ne otvara samo nove dubine misli, nego omogućava pomirenje suprotnosti na višoj razini (sinteza). Stoga se Hegel usuđuje raspravljati o tako teškim pitanjima kao što je stvorenska ovisnost čovjeka i njegova sloboda, osobno predanje i samoispunjenje, Božja nepromjenljivost i njegovo utjelovljenje.

Čista ili apsolutna ideja (idealizam) – u svakodnevnom govoru ono božansko – ostvaruje se po Hegelu u prostoru i vremenu. Ona se pritom služi materijalnom prirodom i konačnim, ljudskim duhom, čiji su najviši oblici država, umjetnost i religija, i to ovim redoslijedom!

Marx samo zamjenjuje *ideju materijom*, idealizam materijalizmom vlastitoga obilježja. Materijalizam postaje principom bitka (= historijski materijalizam). Najviši princip, prema tome, nije duh (ideja), nego materija. Priroda i čovjek su izraz materije. Ova svoju najvišu formu nalazi ne u državi, umjetnosti i religiji kao kod Hegela, nego prije svega u tehničkom stvaranju, u *praksi* čovjeka u komunističkom,¹ tj. besklasnom društvu.

Tvornički radnici

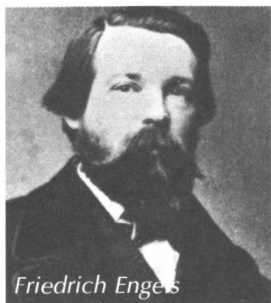
Ovo je besklasno društvo, po Marxu, povijesna polazna točka svega društvenog razvitka i njegov cilj. Mi smo, tako reći, izgubili raj i moramo ga ponovno naći, živimo u tuđini (otuđenje) i moramo naći zavičaj. Prema tome, povijest čovječanstva nije samo otpad od ideala, nego teče protivno iskonskom određenju. Najjasniji izraz za to su privatno vlasništvo i klasno društvo, kao i odvajanje kapitala od rada.

To što je Marx pridavao važnost proleterskim² masama da bi ponovno uspostavio besklasno društvo, za filozofe ima praktični razlog: Od njih je očekivao snagu za potrebnu revoluciju. Konačno, one su oni koji moraju najviše trpjeti u klasnom društvu, zbog iskorištavanja i otuđenja.

¹ Latinski: communis = zajednički, jednak.

² Latinski: proles = djeca

● Prijateljstvo s Friedrichom Engelsom

Temeljiti studij nacionalne ekonomije i duhovni susret i prijateljstvo s Friedrichom Engelsom pomogli su Karlu Marxu da upozna privredno-društvene odnose koji imaju trajno značenje.

Spoznaje unutarnje povezanosti gospodarskih i društvenih datosti ponudile su filozofu Karlu Marxu instrumentarij za oživljavanje povijesno jedinstvenoga pokreta. Početak toga tvori *Komunis-*

tički manifest iz 1848. godine koji su Marx i Engels zajedno sastavili.

Tek su Marx i marksizam dali radništvu klasnu samosvijest; za mnoge je *marksizam* postao duhovnim orijentiranjem, jednom vrstom religije. Tomu se ne treba čuditi budući da je Crkva stajala na strani danog političkog i privrednog poretka. Ona kod radnika nije mogla ukloniti sumnju da se ona drži *onih gore* i da radije tješi pogledom na onostranost nego da se zauzme za radnike. Ovaj je dojam još pojačan time što su načela katoličkog socijalnog učenja formulirana tek pedeset godina nakon *Komunističkog manifesta* i da su samo polovično ili nikako prevedena.

1.2. Oblici marksizma

● Rani Marx

U svojoj prvoj životnoj fazi Karl Marx zastupa bezuvjetni humanizam, *jedno čudesno bogato i polimorfno (= mnogostruko) humanističko učenje*, kako se izrazio priznati ruski filozof A. Ignatov. Čujmo o tome samoga Marxa: *Korijen čovjeka je, dakle, čovjek sam. ... Kritika religija završava učenjem da je čovjek najviše biće za čovjeka, dakle s kategoričkim imperativom³, da bi se srušili svi odnosi u kojima je čovjek poniženo, porobljeno, napušteno, prezreno biće...* (Rani spisi 76). Čovjek je ovdje apsolutna vrijednost za čovjeka. On nije podložan društvenim snagama niti ekonomskim zakonima. Humanizam, koji Marx zastupa, je, kako on misli, *pozitivno dokinuće religije*. Drugim riječima: ono čemu religija zapravo teži, postignuto je kad čovjek zasja u svome punom dostojanstvu.

Ovo je držanje razumljivo shvatljivo ako se uzme u obzir da je oblik u kojemu je religija tada bila predstavljena, Crkva, stajala na strani moćnih, a siromašne tješila drugim svijetom. Mišljenju onoga vremena bilo je premalo poznato da je re-

Iz Hildegardina Kodeksa
"Pravo trojstvo u pravom jedinstvu", oko 1147.
Benediktinska opatija, Eibingen kod Rudesheima

ligiozna dimenzija utemeljena mnogo dublje u biti čovjeka. U svakom slučaju, ova revolucija, o kojoj je Karl Marx u svoje vrijeme govorio, *nije bila samo društveni događaj, nego jedna metafizička (= religiozna) revolucija i jedno eshatološko (= na koncu vremena) događanje* (A.

³ Bezuvjetna zapovijed prema filozofu E. Kantu: *Radi tako da tvoje djelovanje može postati maksimumom za djelovanje drugih.*

Ignatov 49). To se vidi u mitskom liku Prometeja⁴, koji se ne zadovoljava odnosima, nego otima vatru bogovima i donosi je s neba na zemlju. Zato je on *najotmjereniji svetac i mučenik u filozofskom kalendaru* (Tekstovi o metodi 130).

Ovaj je rani Marx bio tek tijekom vremena otkriven. Mnogi su htjeli posegnuti za njim kad se sve više pokazivalo neljudsko lice komunizma, ali su ortodoksni marksisti zabranjivali takav put. Navodno, tada Marx još nije bio marksist. Još je u ranoj fazi destaliniziranja⁵ povratak mladomu Marxu bio *neoprostiva hereza, revizionizam*⁶. I zapadni su marksisti, naprimjer Francuz L. Althusser, mislili da *rani marksizam još nije marksizam, mladičkim spisima nedostaje zrelost, svako pozivanje na njih je korak natrag* (A. Ignatov).

● **Kasni ili "zreli" Marx**

Susret s Friedrichom Engelsom znači za Karla Marxa bitnu promjenu njegove misli. Prema tome kakav se stav zauzme, može se govoriti o *zrelosti* ili o *otpadu*. I sami se marksisti prepiru oko toga. Karl Marx preuzima od Engelsa, između ostalog, i naivnu vjeru u znanost, vjeru u napredak i skraćenu sliku o čovjeku. Niječe se metafizička narav čovjeka. Čovjek je podložen društvenim, prije svega ekonomskim odnosima. On je njihov proizvod više nego gospodar. Pozornost se stoga potpuno poklanja ekonomskim odnosima. Čovjek više nije pitanje. Pojedinač se gubi u povijesti. Sve je to još teorija, ali će u praksi imati zastrašujuće posljedice. Čovjek postaje stvar koju partija može po volji gnječiti i oblikovati. Pod Staljinom, koji je ovo shvaćanje doveo do vrhunca, zapada marksizam N. J. Buharina⁷ ponovno u krizu. Govori se da je rekao *da je vrijeme završiti s vječnim govorom o privredi i okrenuti se pitanju o čovje-*

ku (Ignatov 51). Kasnije će zbog svojih shvaćanja biti bačen u zatvor gdje je ostavio jednu filozofsku studiju u kojoj sav naglasak stavlja na čovjeka kao biće.

● **Komunizam (Lenjin, Mao, Tito, Castro ...) nazvan i "istočni marksizam"**

Podlaganje čovjeka pod ekonomske odnose postaje pod Lenjinom i drugim eksponentima državnom ideologijom. Neograničena vlast jedne partije, u početku zamišljena kao *diktatura proletarijata*, vodi prema totalitarnom sustavu koji prezire čovjeka, prema *Arhipelu Gulagu*, u kojemu se bezbrojni ljudi hapse, muče, ubijaju (usp. Aleksandar Solženjicin).

Dogmatizam⁸ u znanosti, nesloboda mišljenja, netolerancija prema onima koji drugačije misle i mnogo toga još oznaka je tzv. istočnog marksizma. Sve je podređeno cilju uspostavljanja besklasnog društva i stanja opće sreće. Svrha posvećuje sredstva. Pojedinač se žrtvuje na oltaru povijesti.

Ono što Lav Trocki kaže o umorstvu carske obitelji postalo je metoda *istočnog marksizma*. *Neumoljivost obračuna pokazala je svima da smo bili odlučni voditi nemilosrdnu borbu bez straha pred bilo čim. Pogubljenje cara i njegove obitelji bilo je potrebno ne samo da bi se zastrašio neprijatelj i oduzela mu se nada, nego da bi se i ljudi u vlastitim redovima prodrmali, da bi im se pokazalo da nikakva vraćanja nije moglo biti...* (Trocki 112s). Ovdje se vidi do kakva se barbarstva dolazi kad se visoki moralni cilj (sreća) želi postići nemoralnim sredstvima (nasilje, teror, umorstvo). Da se nasilje može upraviti i protiv samoga sebe, pokazuje pjesma Vladimira Majakovskog (citirano kod Ignatova 78):

⁴ Grčki: Prometheus: onaj koji misli unaprijed. Titan grčke mitologije. Dobročinitelj ljudi i donositelj kulture.

⁵ Proces koji nastupa s 20. kongresom Komunističke partije Sovjetskog Saveza (1956) i koji se distancira od filozofske i političke baštine Josifa Staljina.

⁶ Nedopušteno mijenjanje jedne ideje

⁷ Sovjetski političar i teoretičar ekonomije (* 1888. - + 1938. – pogubljen). Kao član Politbiroa podupirao je Staljinov kurs, ali se ipak odlučno okrenuo protiv planova prisilnoga kolektiviziranja i industrijaliziranja. Zbog *desnog* partijskoga zastranjenja Staljin ga je isključio, a 1929. izgubio je sve službe. Ponovno je rehabilitiran 1956.

⁸ Izvedeno od riječi dogma – učenje. Kruto pristajanje i čvrsto držanje uz dogme; nekritičko, nesamostalno mišljenje, kruto doslovno znanje.

I meni

umjetnost agitpropa⁹
dolazi do vrata

I ja

pišem
zlatorez i struk jorgovana

Ali ja

sam se prisilio
stupio
drhtava daha

vlastitoj pjesmi
na grlo

Žrtva, dakle, postavlja sebi velike zahtjeve, barem je tako kod "idealnih" predstavnika sustava. Stoga se govori o *asketskom marksizmu*, što je askete kao što je Ernesto Cardenal moralo fascinirati (usp. njegov *Dnevnik o Kubi*).

● **Zapadni marksizam**

Pod ovim pojmom stoji čitavo *klupko interpretacija Marxa*, koje se u najrazličitijim nijnasama orijentiraju prema komunizmu, djelomice nekritički, djelomice opet u sve većoj mjeri kritički do otvorenoga raskida. Preuzimaju se gotovo svi motivi komunizma odnosno mijenjaju se ili drugačije naglašavaju.

Zapadni marksizam razlikuje se od *istočnoga* prije svega time što mu nedostaje neograničena vlast partije nad državom. Cilj je oslobođenje iz svih *otuđenosti*, humaniziranje društva i potpuno principijelno stvaranje zemaljske sreće. Zastupnici ovoga oblika marksizma žele pokazati putove prema sreći čiji se plodovi moraju uživati u sadašnjosti a ne tek u dalekoj budućnosti. To razlikuje *zapadni marksizam* od *istočnoga* zbog čega ga Ignatov naziva i *hedonističkim*¹⁰ marksizmom. Ovom tipu marksizma pripada niz glasovitih imena: A. Gramsci u Italiji (1891 – 1937), G. Lukacs u Mađarskoj (1885 – 1971), L. Kola-

kowski u Poljskoj (* 1927), L. Althuser (1918 – 1990) i R. Garaudy (* 1913) u Francuskoj, E. Bloch u Njemačkoj (1885 – 1977), W. Reich u Austriji (1897 – 1957). O svakomu od ovih imena može se napisati fascinirajuća biografija.

● **Duhovni pokreti pod utjecajem Marxa**

Pod ovim se podrazumijevaju neki mislioci i skupine koji su u velikoj mjeri pod utjecajem Karla Marxa, ali predstavljaju samostalne modele misli. Socijalna filozofija Jeana Paula Sartresa (1905 – 1980), psihoanaliza Ericha Fromma (1900 – 1979), filozofija Bertranda Russela (1872 – 1970), *kritička teorija* Frankfurtske škole (Max Horkheimer: 1895 – 1973, Theodor Adorno: 1903 – 1969, Jürgen Habermas: 1929, Herbert Marcuse: 1898 – 1979) su samo neka imena koja zastupaju radikalni

⁹ Umjetnost agitacije i propagande koja stoji u službi partijske politike

¹⁰ Grčki: hedoné = uživanje

humanizam i u mnogim su elementima bliski Karlu Marxu. Oni su zadnjih desetljeća bitno obilježili misao zapadnoga svijeta i imali utjecaja na filozofe svijeta Juga.

Zbog svoga zalaganja za radnike, slabije članove društva, često se i drugi socijalistički ili socijalno-demokratski pokreti pribrojavaju marksizmu iako su njihove veze s Marxom vrlo labave, odnosno uopće ne postoje.

● **Marksizam u Trećem svijetu**

Na temelju samostalnoga mišljenja i posebnih sociopolitičkih situacija razvija se u Latinskoj Americi, Africi i Aziji druga vrsta marksizma, odnosno socijalizma. Tako npr. Julius Nyerere razvija na bazi ujamaa (smisao velikih obitelji) tanzanijski socijalizam. Sličnih samostalnih pokušaja bilo je u Zimbabwewu i Egiptu, dok su Angola, Mozambik i Etiopija preuzeli sovjetski marksizam. Prema ovim se primjerima na najrazličitiji način orijentiraju drugi marksistički pokreti u Africi. Azijom vlada najmnogoljudnija komunistička zemlja svijeta. Vlastiti kineski put, koji je pokazao Mao Tse Tung, vodio je do snažnih napetosti sa Sovjetskim Savezom koji je držao svojom dužnošću čuvanje čistoga marksističkog učenja. Oba ova komunistička modela, kineski maoizam i sovjetski komunizam, utječu na različit način na druge azijske zemlje. Drugi oblici marksizma u Aziji do danas nisu primijećeni.

Zbog njegova posebnog djelovanja na crkveno-teološko mišljenje ovdje ćemo posebno tretirati latinoamerički marksizma, pogotovo što je on preko raznih oblika teologije oslobođenja širom svijeta dobio na značenju.

Michail Bakunin

Da bi se shvatio **marksizam u Latinskoj Americi**, potreban je pogled u njezinu povijest. Marksizam u Latinsku Ameriku nisu donijeli intelektualci, nego radnici koji su se doselili iz Europe. Oni u prvoj liniji nisu širili nekakvo učenje nego određenu nadu. I u prvo vrijeme nije bio *propovijedan* Marx, nego socijalno-

revolucionarna misao M. Bakunjinina (1814 – 1876), koja je u socijalnim uvjetima Latinske Amerike nastupila više u difuznom obliku nego kao cjelovita teorija. Bakunjin se doduše povezao s Karlom Marxom, ali je ipak išao vlastitim putem. Htio je osnovati jedan društveni poredak, i to na temelju neograničene slobode individue i na temeljima pravednosti, jednakosti, bratstva. U ekstremnom je slučaju htio pribjeći terorizmu i nasilju da bi uveo komunizam. Bakunjinova misao vodi i do prvih komunističkih partija u Latinskoj Americi.

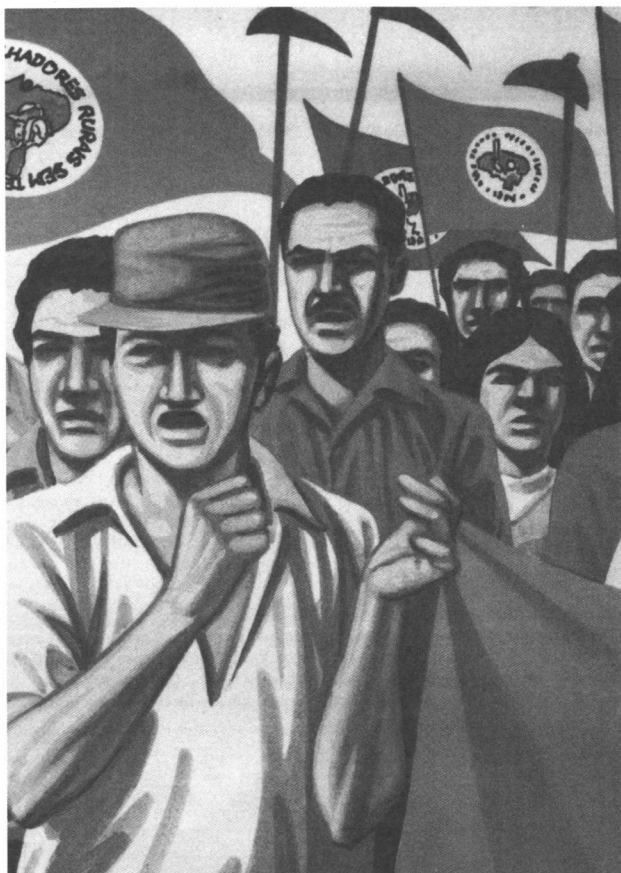

1949: Kina postaje komunistička.
Proglašenje Narodne Republike Kine

Činjenica da je, na koncu, K. Marx dobio na značenju u Latinskoj Americi u uskoj je vezi s njegovim zauzimanjem za potlačene ljude. *Karl Marx je mrtav. Njemu treba odati počast jer se stavio na stranu slabih*, piše kubanski revolucionar i pisac José Martí 1883. kao nekrolog K. Marxu u argentinskim novinama *La Nación*. Kod Marxa od početka fascinira ono što se u 20. stoljeću naziva opredjeljenje za siromašne. Ali José Martí već formulira svoju kritiku Marksizma koja i danas ima svoje značenje. Tvrdom rješenju klasne borbe on suprotstavlja *blago rješenje* jednoga razvitka zato što smatra uznemirujućim da se ljudi moraju huškati protiv ljudi. Po Martíjevom mišljenju, Marx je udario ovim putem zato što je još tapkao u tami, *„a da nije vidio da iz krila jednoga naroda kao i iz krila žene ne dolaze djeca sposobna za život ako ona nisu plod prirodnog i marljivog razvitka* (cit. kod Fornet-Betancourt 26).

Tek Lenjinova listopadska revolucija 1917. dovodi do toga da K. Marx postaje najvažnijim motorom već postojećih ili novoosnovanih komunističkih partija Latinske Amerike. One u velikoj mjeri preuzimaju lenjinističku interpretaciju marksizma i, povijesno gledano, ostaju beznačajne.

Ilustracija iz Brazila

Drugačije je s ranim počecima samostalnog latinoameričkog marksizma. Prije svega treba spomenuti Joséa Carlosa Mariáteguia, koji u godinama od 1928. do 1930. razvija marksistički program, koji ne misli iz perspektive europskih korijena nego proizlazi iz konteksta Perua. On važi kao *prvi marksist* Latinske Amerike. Ali, u isto vrijeme, postoje u najviše zemalja Potkontinenta ličnosti koje slično misle. Mariátegui odbacuje dogmatski marksizam čiji su sadržaji trebali biti preuzeti i dalje predavani. Ova vrsta marksizma pripada, po njegovu mišljenju, devetnaestomu stoljeću i nikako nema važnosti za 20. stoljeće. Za njega je marksizam više jedna metoda da bi se analizirala peruanska odnosno latinoamerička stvarnost. Drugačije rečeno: *Jedini put da bi se Marx dalje provodio i nadvladao jest shvatiti ga kao metodu, a ne kao učenje* (cit. kod Fornet-Betancourt 107). Ovo je, razumljivo, hereza sa stajališta Sovjetskog Saveza. Kod Mariáteguia je također jasno što se shvaća pod *marksističkom metodom*:

Rasprava o jednom sasvim određenom problemu

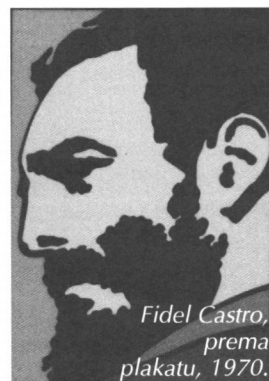
- ● ● iz aspekta ekonomskog i socijalnog iskorištavanja
- ● ● iz perspektive pogođenih
- ● ● s ciljem promjene situacije, ako je potrebno i revolucionarnim putem.

Već 1928 – 30. Mariátegei piše rečenice koje bi i danas mogle biti napisane: *Konstatiramo da se ekonomski i politički sustav protiv kojega se borimo, postupno pretvara u sredstvo koloniziranja zemlje od strane inozemnog imperijalističkog kapitalizma. Zbog toga zastupamo mišljenje da u današnjem trenutku naše povijesti čovjek ne može biti pravi nacionalist ili revolucionar a da ne bi bio socijalist* (cit. kod Fornet-Betancourt 109s.).

Mariáteguisova pozicija je tim značajnija što ona prethodi tezama koje se tek nakon sloma sovjetskog komunizma mogu prepoznati u njihovu dometu. Treba požaliti što ona u Latinskoj Americi nema neposredne pratnje. Latinoamerički će marksisti s vremenom, štoviše, i otvrdnuti, posebno u uvjetima *hladne rata*¹¹.

Najveće značenje za marksizam u Latinskoj Americi ima kubanska revolucija **Fidela Castra**. Iz nje nastaje socijalno-revolucionarni pokret s utjecajem na cijeli kontinent.

Castrova je pobjeda u prvoj liniji povod za novo promišljanje marksizma u stilu Mariáteguisa. Tako u godini kubanske revolucije piše Brazilac Leôncio Basbaum: *Zadaća koja se stavlja pred nas današnje marksiste sastoji se u tome da marksizam oslobodimo od dogmatizma, kako bi zaostatak koji on ima u odnosu prema povijesnom razvitku, mogao biti nadvladan. Ova se zadaća zove: misliti marksizam u suprotnostima... Marksizam se mora ponovno promisliti i provesti time što ga se suoči s činjenicama, s novim znanstvenim spoznajama, s promjenama socijalne stvarnosti. Možda je upravo ova zadaća najvažnija baština Karla Marxa. Time on podsjeća na bolna iskustva koja su morali*

¹¹ Neprijateljsko suprotstavljanje obaju vojnih blokova na Istoku i Zapadu bez izravne upotrebe oružja.

pretrpjati marksisti koji su samostalno mislili. On nastavlja: *Mi moramo pokušati izboriti se za pravo nas marksista da kritiziramo marksizam, osobito marksizam koji je danas u modi, a da za to ne budemo "isključeni" ili "očišćeni". Druga zadaća kojoj se mi marksisti moramo posvetiti jest sprečavanje da marksizam postane nerazuman* (cit. kod Fornet-Betancourt 227).

● ● ● Nakon pobjede Fidela Castra socijalna se i gospodarska stvarnost kontinenta sve više marksistički analizira i interpretira.

● ● ● Godine 1960. pojavljuje se u Santiago de Chile prvo cjelovito izdanje djela Karla Marxa na španjolskom jeziku. Iste godine drži J. P. Sartre na Kubi i u Brazilu predavanja o povezanosti marksizma i egzistencijalizma. Ona svagdje postižu veliki učinak i postaju bitnim sastavnim dijelom latinoameričkog marksizma.

● ● ● Godine 1961, nakon neuspjele invazije izbjeglih Kubanaca u SAD u Zaljevu svinja dolazi

do radikaliziranja kubanske revolucije i do pokreta solidarnosti na cijelom Kontinentu: Castro se priznaje marksistom-lenjinistom; pod pritiskom SAD-a Kubu isključuju iz OEA (Organizació de Estados Americanos – Organizacija američkih država) i istodobno joj se nameće gospodarski embargo, koji traje do danas (1999). Kuba postaje žrtvom konflikta Istok-Zapad koji je 1962. gotovo doveo do izbijanja atomskog rata.

● ● ● Godine 1965. objavljuje Ernesto Che Guevara svoj program: *Socijalizam i čovjek na Kubi*.

● ● ● Godine 1967. Guevara ubijen u Boliviji.

● ● ● Godine 1968. drži Fidel Castro jedan govor koji djeluje kao plameni znak za cijelu Latinšku Ameriku, ali na Kubi, nažalost, nema potrebnih učinaka: *Nedvojbeno se nalazimo pred novim činjenicama, pred novim fenomenima; nedvojbeno je da revolucionari... mi, koji se smatramo marksistima-lenjinistima, imamo obvezu analizirati ove nove fenomene. Naime, nema*

Salvador Allende i Pablo Neruda

ništa više antimarksistički nego što je okamenjenje misli. A ima misli koje se čak uime marksizma plasiraju, koje izgledaju kao stvarni fosili... Marksizam se mora razvijati, prevladati određeno ukrućenje, stvarnost mora interpretirati objektivnim i znanstvenim današnjim stilom, mora se ponašati kao revolucionarna snaga a ne kao pseudorevolucionarna Crkva. Ovo su fenomeni povijesti. Ako vidimo da sektori klera postaju revolucionarne snage, kako se mi možemo pomiriti s time da sektori marksizma postanu crkvenim snagama?... Moramo misliti o tome i djelovati u dijalektičkom smislu... (cit. kod Fernet-Betancourta 234s). Ove rečenice se mogu shvatiti samo na temelju potpore koju je revolucija Fidela Castra dobila od Katoličke crkve, čak i od nuncija. Crkva je shvatila revoluciju kao potrebnu socijalnu reformu protiv uklonjenoga režima. Iste godine *Junta Revolucionaria*, bliska marksizmu, preuzima vlast u Peruu.

● ● ● Godine 1970. dobiva Chile u Salvadoru Allendeu prvoga demokratski izabranoga marksističkog predsjednika.

● ● ● Godine 1979: Pobjeda sandinističke¹² narodne revolucije u Nikaragvi, koja nosi marksističke crte i daje novu kvalitetu razgovoru između kršćana i marksista.

Sredinom šezdesetih godina postaje sve jasnije kako se gospodarski položaj u Latinskoj Americi zaoštrava u neslućenim razmjerima. Posljedica toga je marksistički motivirano preorijentiranje socijalno-političke misli u cijeloj Latinskoj Americi. Privredna komisija UN za Latinsku Ameriku formulira tzv. teoriju dependencije, po kojoj je bijeda Trećega svijeta neposredna posljedica iskorištavanja od strane zemalja Sjevera (usp. lekciju 20).

U ovaj okvir ulazi i razvitak Katoličke crkve u Latinskoj Americi. U Medellínu se 1968. godine održava Druga opća skupština Latinoameričke biskupske konferencije. Ona pokušava Drugi vatikanski sabor pretočiti u svoju stvarnost. To se događa s dvjema ključnima riječima: *Opredjelje-*

nje za siromašne" i *"Spasenje i posvemašnje oslobođenje*. Za opisivanje situacije nepravdnosti, koja se doživljava kao zarobljeništvo i nesloboda, teologija se oslobođenja (usp. lekciju 20), koja je iz toga nastala, služi socijalnim znanostima, koje, između ostaloga, posežu i za spoznajama marksizma. Teologija oslobođenja postaje mjestom na kojemu metodički marksizam nalazi svoju opravdanu i samo po sebi razumljivu primjenu. To vrijedi i za katoličko socijalno učenje. Koliko je pogrešan prigovor da se teologija oslobođenja temelji na dogmatskom marksizmu, pokazuje, između ostaloga, već i činjenica da je latinoamerički marksisti otvoreno odbacuju.

Ernesto Che Guevara

Che Guevara (1928-1967), uz Fidela Castra najpoznatiji latinoamerički marksist, dosljedno se vatreno brani protiv svake dogmatike marksističkog obilježja. I za njega je marksizam metoda, vodič za djelovanje, kreativni način kojim se situacija mi-

jenja. Marksizam se stalno mora kritički ponašati. Nema čvrstoga učenja koje bi moglo izdržati svako iskustvo: *Jedini oblik koji vodi do rješenja zabluda jest onaj koji zablude otkriva, čini ih javnim; ... jedina revolucionarna forma je javna rasprava o zabludama; rasprava o našim vlastitim zabludama, o zabludama naših organizacija, ... da bi se mogle povući nove konsekvence; ... ne treba se bojati suočavanja sa stvarnošću...*" (cit. kod Fernet-Betancourta 247). Svakako da posebna uloga zapada pritom Komunističku partiju, ali se ona definira drugačije nego u lenjinizmu: *Partija budućnosti bit će usko povezana s masama i ona će od njih primati velike ideje, ... ona će biti partija koja će sukladno demokratskom centralizmu*¹³ *dosljedno provoditi svoju disciplinu, ali istodobno također stalnu otvorenu diskusiju, kritiku i samokritiku. ... Mora se, naime, stalno imati na umu da marksist nije automatski, fanatični stroj...*" (cit. kod Fernet-Betancourta 247). Za Guevaru, čovjek stoji u središtu. Marksizam

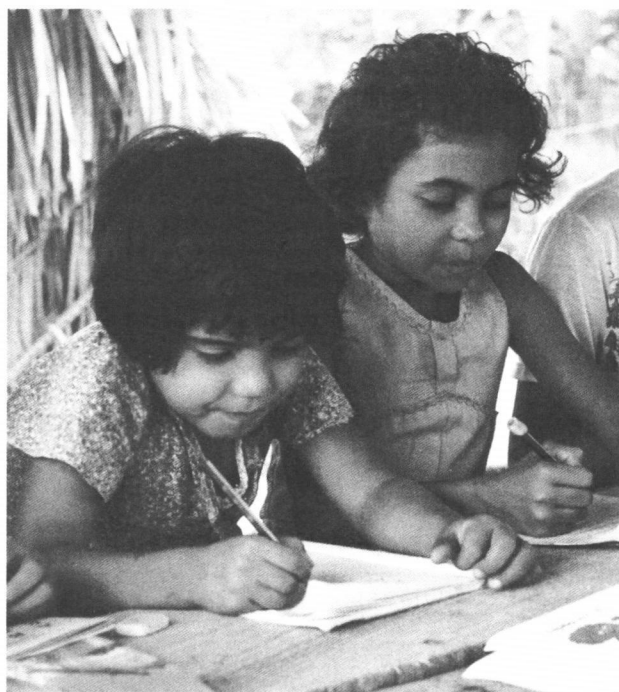
¹² Po Sandinu, uspješnom nikaragvanskom borcu protiv okupacijske armije USA, kojega je za vrijeme mirovnog pregovaranja (1934.) ubila nikaragvanska nacionalna garda.

¹³ Na izborima izabrano vodstvo, koje Partiju kruto vodi.

postaje metodom samooslobođenja. Iz toga po njemu proizlazi i dosljedan odgojni program. Škola postaje najvažnijim sredstvom da bi se čovjeku posredovala svijest njega samoga i da bi se tako dostigao ideal jednoga uistinu komunističkoga društva. U suprotnosti prema lenjinizmu, nisu elita ili partija oni koji imaju znanje i drugima ga nameću. Odgoj je, naprotiv, posao socijalne dinamike. Kad Guevara ipak poziva na oružanu revoluciju, onda to proizlazi iz nepravednih struktura. Njih najprije treba prevladati da bi se čovjek mogao razvijati.

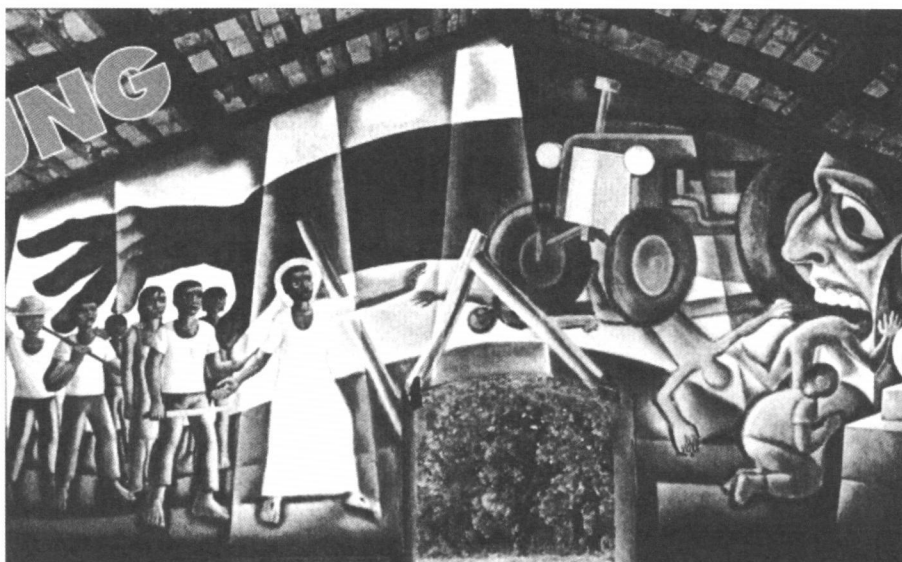

Iz: *Franziskaner Mission*, 3/93.

Zanimljiv je put povjesničara i profesora filozofije **Enriquea Dussela** (*1934). Kao argentinski katolik, on je najprije bio obilježen *antimarksističkim afektom* (Fornet-Betancourt 272), tj. za njega su kršćanstvo i marksizam dva apsolutno nepomirljiva smjera mišljenja. Međutim, od 1976. on se točnije suočava s K. Marxom i postaje jednim od najvažnijih svjedoka vlastitoga marksističkog puta u Latinskoj Americi. Njegovo legitimiranje kao *marksista* treba shvatiti u izvornom latinoameričkom smislu. To znači radikalni raskid s dogmatizmom europskog kroja: ... *radi se o kreativnom sučeljavanju, ... koje Marx nastavlja, ostaje marksistički u tom smislu da on ne izdaje njegovu logiku. ... Latinoamerički marksizam je kreativan jer se ... otvara novim horizontima, o kojima Marx nije razmišljao...*" (cit kod Fornet-Betancourta 287). I za Düssela je marksizam metoda a ne *doktrina*. Ova se prije svega odnosi na dva kruga problema:

- ● ● ovisnost zemalja u razvoju od industrijskih zemalja (kritika kapitalizma) i
- ● ● oslobođenje narodâ od nedostojnih ovisnosti.

Višedeseljetno suočavanje među samim marksistima, između marksista i nemarksista, između marksizma i Crkve dovelo je u Latinskoj Americi do kulture sporenja koja ima opće značenje. U Latinskoj se Americi oblikovao jedan oblik marksizma koji više nema mnogo toga zajedničkoga s europskim oblicima. To bi trebalo uzeti u obzir kod ocjenjivanja marksizma i teologije oslobođenja.

Isus kao branitelj ratara protiv pohlepe za profitom i moći.
Slika na župnoj crkvi u Santa Teresinha, Brazil

● Teroristička grupacije koje se pozivaju na marksizam

Dok se oblici latinoameričkog marksizma, koje smo u ovoj lekciji obrađivali, ograničuju na duhovno sučeljavanje i spremni su na suradnju s naprednim snagama društva, postoje istodobno skupine i pokreti koji posežu za nasilnim i terorističkim sredstvima da bi stvorili jedno drugo *bolje* društvo. Primjena nasilja i terora za preobrazbu društva nije utemeljena državno-politički, nego često izrasta iz očaja zbog aktualne situacije. Pritom je u prvom planu pozivanje na marksizam. Primjer za to bi bili: Sendero Luminoso u Peruu, Pol Pot u Kambodži, Crvene Brigade u Italiji, R.A.F. u Njemačkoj, P.K.K. u Kurdistanu. Možda je još potrebna primjedba da su mnogi u

Crtež iz Azije

okviru konflikta Istok-Zapad potisnuti u socijalistički tabor da bi se oslobodili i udaljili od kolonijalne prošlosti. Ovdje je marksizam bio više vanjsko etiketiranje nego unutarnje uvjerenje.

1.3. Sažeti opis marksizma

Što nam daje pravo da različita, međusobno teško pomirljiva, djelomice i isključiva učenja, koja se pozivaju na Marxa ipak stavimo pod jedan zajednički nazivnik i sve ih shvaćamo kao marksistička? Svim je marksistima zajednička koncepcijska jezgra – doduše mnogo labavije nego što se misli. Po našem mišljenju, marksističko je učenje ukoliko se tvrdi da je moguće i potrebno nadvladati klasnu podjelu, iskorištavanje, nepravednost, političke, socijalne, nacionalne i kulturalne kontraste i - kao posljedicu toga – socijalno uvjetovane patnje čovječanstva i postići jedno skladno, desalinirano¹⁴, beskonfliktno društvo. Svim marksistima je zajednička ideja društvenoga stanja sreće, zemaljskog, ovostranog "zlatnog doba", preobraženja u ovom životu, rajskog stanja u kojemu će se naći društvo (Ignatov 20).

Tako se marksizam posve uopćeno predstavlja kao sekularizirana socijalno-politička eshatologija, tj. kao očekivanje posljednjega vremena, oslobođeno religije, koje čovječanstvo kao cjelinu

Slika Cereza Barreda, 1995. Brazil

želi dovesti u stanje sreće. Različiti se oblici marksizma pritom razlikuju u putovima kojima idu.

¹⁴ Oslobođeno otuđenja

2. Kritičke primjedbe

Dosadašnji prikazi Karla Marxa i različitih oblika njegove misli već su mogli ponuditi i principijelnu kritiku. Skraćeni je vidik čovjeka i njegove povijesti morao u onoj mjeri u kojoj je dosljedno doveden do kraja morao dovesti do poteškoća. U onom obliku u kojemu je on politički presađen doveo je do razornih posljedica. Čovječnost (usrećeni život, sloboda, pravednost) se ne može ostvariti na temelju lažne slike o čovjeku. Ne mogu se ostvariti visoki moralni ciljevi nemoralnim sredstvima. Utoliko se slom istočnoeuropskog komunizma ne može svesti na nesposobnost i zloporabe političkih vođa, nego leži u logici neprimjerenog pokušaja njegove primjene i pogrešnog principa. Ova se kritika ne odnosi na situaciju gdje se ovaj pokušaj korigira. Ne smije se marksizam tako brzo proglasiti mrtvim. Ozbiljni znanstvenici, mislioci i političari još uvijek se pozivaju na K. Marxa.

2.1. Marksizam kao baština humanizma

Podsjetimo se: rani se Karl Marx shvaća kao strastveni zastupnik humanizma. Iako on u kasnijim godina promatra čovjeka više kao proizvod društvenih odnosa, suvremeni marksisti ponovno zastupaju stav ranoga Marxa da je čovjek biće koje odgovorno oblikuje povijest. I sam čovjek je predmet promjene: čovjek promovira i razvija sama

Iz Chilea

sebe. On je subjekt povijesti. Čovjek se, upravo onaj siromašni i iskorištavani, mora boriti protiv svakog oblika tlačenja. Povijest nije jednostavno sudbina. Ona je, naprotiv, zgrada, na kojoj ljudi zajednički moraju graditi.

Marksizam je izrastao iz prosvjeda protiv tlačenja siromašne iskorištavane radničke klase i siromaha. Stoga on za mnoge današnje marksiste predstavlja jednu vrstu *mistike*, jedan gotovo religiozni doživljaj slobode i borbe; on se kreće na vrlo visokoj razini ljudske odgovornosti, pa prema tome i etike. Ovaj se oblik marksizma shvaća kao baština humanističkih ideala pravednosti i slobode. On nije izgubio ništa od svoje aktualnosti.

Doduše, marksizam mora pred očima imati svoju vlastitu povijest, koja uvelike slijedi kasnoga Marxa, za kojega je čovjek puki proizvod povijesti. Sljedeći tekst A. Ignatova može u svom izlaganju biti pretjeran ili jednostran, ali on pokazuje prstom na bolesnu točku: *Slom realsocijalizma bio je i slom njegove slike čovjeka*" (Ignatov 119). *Slom komunističkog antropološkog shvaćanja je odatle potpuno shvatljiv, štoviše, bilo bi čudo da ovo shvaćanje nije doživjelo slom. On je, naime, nešto fundamentalno izgubio iz vida: previdio je da je sloboda bezuvjetna komponenta ljudskog samoostvarenja i dovršenja kao i ljudske sreće. Da je komunizam zaista održao svoja obećanja, on bi stvarno postigao određeni standard, čak i onda kad bi ljudi pod njegovom vlašću bili nesretni. Privredni slom istočnoga bloka bio je samo dodatni faktor koji je zaoštrio psihološku bijedu, ali nije bio uzrok. Još više: tlačenje slobode je uzrok privredne katastrofe. Uzrok fijaska komunizma je metafizičke prirode: ona se sastoji u tome što se komunizam ogriješio o temeljnu strukturu čovjeka - slobodu. Dakako, ovo nije nikakvo otkriće. Odavno je poznato da se komunizam suprotstavlja ljudskoj prirodi. Ali, sad znamo posve konkretno koje su posljedice sukoba između slobode kao dimenzije čovjeka i komunizma te preko kojih je mehanizama došlo do raspada komunizma* (Ignatov 125s.).

2.2. Marksizam kao socijalna teorija

Marksizam je sustav mišljenja (principi, metode, teorijske spoznaje) koji se razvio nasuprot kapitalizmu. Dok postoji kapitalizam, bit će i marksizma. On je, prije svega u Latinskoj Americi, modernim socijalnim znanostima stavio na raspolaganje elemente istraživanja, kao i pojmove i metode da bi socijalnu stvarnost kritički promatrali.

2.3. Marksizam kao filozofija povijesti

Filozof K. Marx podlaže oštroj kritici filozofiju svoga vremena. Pritom je i on imao vremenski uvjetovane granice i mrlje. Tako je on precrtao duhovno-religiozne dimenzije iz slike o čovjeku i zastupao iz današnje perspektive naivnu vjeru u napredak znanosti: prirodu, mišljenje, povijest i budućnost ljudi su znanstveno shvatljivi i predvidljivi; ne, doduše, u pravolinijskom razvitku nego u suprotstavljenim skokovima. Ovo učenje on naziva *dijalektičkim materijalizmom*.

U principe *dijalektičkog materijalizma* spada:

● ● ● Povijest nužno ide preko *diktature proletarijata* u *carstvo slobode*; drugačije rečeno: nadničari (= proletarijat) ruše kapitalizam kad nastupe za to određeni uvjeti; radnici se snagom i nasiljem probijaju dok ne budu ostvareni uvjeti za jedan novi svijet koji znači slobodu.

Marksizam s pravom prigovara kapitalizmu sljedeće članke vjere:

● ● ● Privreda ima prednost pred politikom, pravom, socijalnom stvarnošću i mišljenjem kao i htijenjem čovjeka;

● ● ● porast vrijednosti mjeri se materijalnim dobitkom;

● ● ● da bi se postigao dobitak, mora se računati sa siromaštvom.

● ● ● Klasna borba je *motor povijesti*; drugačije rečeno: povijest postiže jedno čovječnije stanje samo ustankom nezadovoljnih masa.

● ● ● Socijalizam polaže pravo na znanost. Još više: znanost je samo onda znanost kad slijedi socijalističke principe. To vrijedi i za literaturu, umjetnost, glazbu, sport... Oni se obrađuju *znanstveno* i podložni su socijalističkoj politici, snaga revolucije, klasnoj borbi.

Danas se više ne mogu zastupati ovi principi, formulirani jednostrano i uopćeno. Ljudsko je iskustvo da se društveni razvitak i duhovni napredak često odvijaju u skokovima (= dijalektički) punim napetosti. Druge se ideje marksističke filozofije danas više ne mogu zastupati jer su se izmijenili vanjski uvjeti. Budući da je gospodarska proizvodnja uvelike postala neovisna o radnoj snazi, izmaknuto je tlo *diktaturi proletarijata*. Revolucionarna snaga više ne može dolaziti od nadničara. Još je jasnije nadživljeno shvaćanje da znanost gubi svoje polaganje prava na znanstvenost ako se u svemu ne podlaže zadanim ciljevima marksizma.

2.4. Marksizam kao politički sustav mišljenja u komunističkim zemljama

Za sve koji su trpjeli pod komunizmom marksizam je istoznačan s diktaturom i policijskim terorom, s tlačenjem individualne slobode, demokracije i vjere. Proročka vizija, koja bi prema *Komunističkom manifestu* trebala svima donijeti socijalizam pravednosti i jednakosti, razorena je u praksi komunističkih država.

Već su kod Karla Marxa položeni temelji pogrešnog razvitka realnoga socijalizma. Naprimjer:

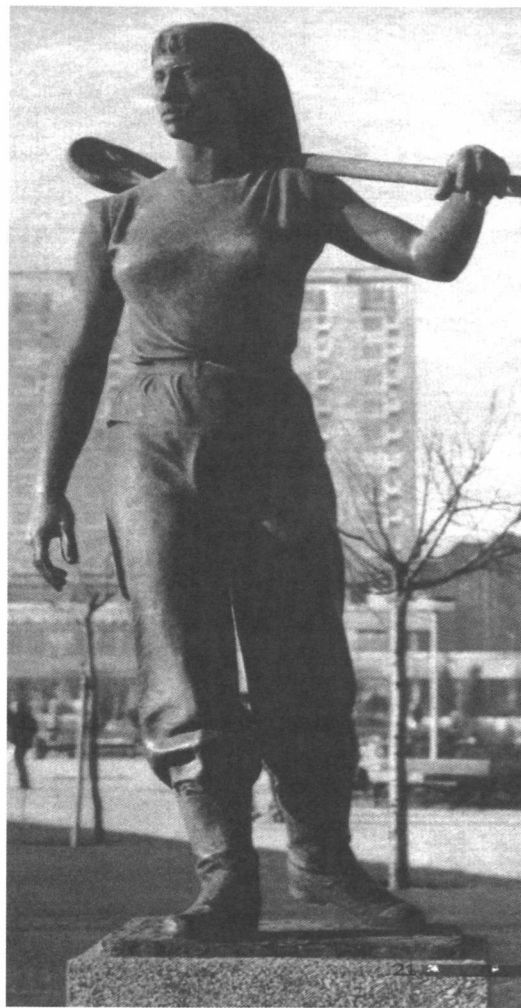
- ● ● on zapostavlja kritičko mišljenje u korist prakse;
- ● ● ne drži mnogo do ljudskih prava i pogrdno ih naziva *građanskim*;
- ● ● netolerantan je prema drugim shvaćanjima i mišljenjima;
- ● ● strastveno odbija druge oblike socijalizma;
- ● ● idealizira radničku klasu;
- ● ● partijskim aktivistima pripisuje ulogu predvodnika;

Takvi su stavovi dosljedno dovodili do državnog terora, koji je npr. pod Lenjinom, Staljinom i Maoom dostigao zastrašujuće razmjere.

2.5. Marksizam kao biblijska eshatologija

Tko odbija opravdane postavke marksizma, odbija na koncu i biblijsku viziju jedne pravedne i sretne budućnosti. Ne može se dovoljno naglasiti da Karl Marx živi i biblijske korijene. Njegovi su roditelji bili Židovi, on sam bio je protestant. Za uzimanje biblijskih proroka za siromašne i slabe prelazi i u marksističko mišljenje i djelovanje. Isto tako, K. Marx preuzima sadržaje koje Biblija navodi kao cilj povijesti. Doduše, K. Marx prebacuje cilj povijesti u čistu ovostranost. K tomu, on ne računa na Boga: čovjek vlastitom snagom može postići cilj.

Koliko god ovi pogledi iz perspektive Biblije bili pogrešni, K. Marx ostaje za kršćane prirodni part-

Iz: PZ, 9/96.

ner u razgovoru. Stoga se šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća vodio ozbiljan dijalog između kršćanskih teologa i marksističkih mislilaca. Do takvih je razgovora dolazilo diljem svijeta, tako npr. u Münchenu oko svjetski poznatog teologa Karla Rahnera, u Beču s kardinalom Königom, u Chileu u pokretu *Kršćani za socijalizam*, u Zimbabveu s državnim predsjednikom i metodističkim teologom Canaanom Banananom, u Bagaloreu oko braće Fernandes. I u nekadašnjem su se DDR-u marksistički znanstvenici pokušali osloboditi ateističke pozadine marksizma, odnosno dokazati da ateizam ne pripada neodrecivoj baštini ove filozofije. Mnogi kritičari marksizma nisu priznavali zajedničku bazu kao ni započeti razgovor. Teologiju oslobođenja, koja je djelomice marksističke misli dalje promišljala, a djelomice, neovisno od K. Marxa, reflektirala biblijske sadržaje, ovi su samoimenovani kritičari

kao i najviše crkvene vlasti nepravedno diskvalificirali kao *marksizam*. U svom poznatom članku je Oswald von Nell-Breuning SJ, nekoliko desetaka godina savjetnik papa u oblikovanju kršćanskog socijalnog učenja, pojasnio stav Crkve: *Još uvijek previše olako shvaćamo marksizam... Posebno bismo uvijek morali razlikovati:*

1. ono što je nespojivo s vjerom u osobnoga Boga, to jest s kršćanskom objavljenom vjerom i što je zbog toga za nas neprihvatljivo;

2. koje Marxove tvrdnje, koje se tiču vjerskog i moralnog učenja ne smatramo samo pogrešnim, nego istodobno i opasnim...;

3. koje su Marxove izjave čisto činjeničnog smisla o ekonomskim, socijalnim ili političkim sadržajima točne i zbog toga se mogu prihvatiti, a koje treba popraviti jer su na temelju boljega sagledavanja stvari označene kao netočne... Umjesto da ove stvari jasno odvojimo, mi paušalno osuđujemo "marksizam" ili "marksističku analizu". Skloni smo omalovažiti "marksističku analizu", a da se ne potrudimo objasniti što mislimo pod ovom optužbom...

Ove se stvari stalno ... hrpimice odbacuju i in cumulo¹⁵ osuđuju kao marksizam ili marksistička analiza, a da ljude ne informiramo o onome što Marx uopće naučava... Nerijetko se ima dojam da ni oni koji opominju ili upozoravaju ni sami to ne znaju, nego samo alarmiraju o nečemu njima nepoznatome što i njima samima predstavlja zatrašujuće zlo.

"Marksistička analiza"

Najveća nejasnoća postoji s obzirom na stalno citiranu "marksističku analizu". ...

Mnogi se, koji ne znaju razlikovati, vjerojatno vode mišljenjem da, barem u slučaju Marxa, ne treba razlikovati činjenice i vrednovanja, i zato je paušalno ocjenjivanje neizbježno. Ni po našem vlastitom učenju ne dijele se ekstremno oštro ... život i vrednota, stvarna stanja i vrijednosna ocjenjivanja koliko je to potrebno; međutim, to nikako ne smije dovesti do toga da se identificira

konstatacija činjenica s njihovim vrednovanjem i da se analiza denuncira kao "marksistička" ako nam se ustanovljene činjenice ne sviđaju ...

... tek je Marx ovaj "red fundamentalnih čimbenika... nove društvene stvarnosti... formulirao na politički djelotvoran način" (zaključak "Crkva i radništvo" sinode u Würzburgu). Otada su ove spoznaje povezane s Marxom i diljem svijeta se obznanjuju jezikom koji je njime obilježen.

Ovim spoznajama ne treba opteretiti Marxa niti ih treba diskvalificirati kao "marksističke"; njemu se može predbaciti što ih je spojio sa svojim, osobito svjetonazorskim, zabrudama ...

Naša se pogreška može ovako opisati. Umjesto da ispravimo pogrešno osvjetljenje, u koje je Marx potisnuo činjenice, mi često govorimo da smo ... neizbježno ostavljamo dojam kao da usprkos našem vlastitom boljem znanju negiramo činjenice koje jednako dobro poznajemo kao i oni ... Ovo nas naše ponašanje čini nevjerodostojnim i izlaže nas s marksističke strane prigovoru da je verbalna kritika koju je protiv činjenica podigao već Leon XIII. (Rerum novarum br. 2) "ropski jaram" i stoga da je nečasno ako ima predbacujemo da oni ove činjenice ne samo žele kritizirati nego i odbaciti.

"Klasna borba"

Obrnuto, sama uporaba riječi kao klasa, klasno društvo ili čak i klasna borba, iako po sebi nema ništa s marksizmom, dovode nas kod katolika u sumnju da smo marksisti ili da bolujemo od marksizma ... Pio XI. razlikuje opaku klasnu borbu, koju nose mržnja i zavist, odijeljenu od volje za pravednošću, za koju on ima ime "klasni sukob" ("classium disceptatio"). Opaka klasna borba se bez ikakva loma može preobraziti u ovaj klasni sukob ("paulatim transire") i ovu klasnu borbu, riješenu otrova, on označava ne samo kao dopustivu za izgradnju besklasnog društva, nego čak i naredenu. (QA 114).

Ovo odlučno i važno stajalište dugo se ponovno ne pojavljuje u učiteljskim dokumentima; tek u enciklici Ivana Pavla II. Laborem exercens (1981).

¹⁵ Bez pobližega razlikovanja

"Klasa"

Pod pojmom "klasa" shvaća se velika društvena skupina, koja nije pravilno ukomponirana u društvenu cjelinu, bilo da uživa neopravdane prednosti ("vladajuća klasa"), bilo da ona ne pridonosi niti može na pravilan način u punoj mjeri pridonositi općem dobru i prema tome uživa samo mali udio u općem dobru ("potlačena" ili "iskorištavana" klasa). Ovo stanje u kapitalističkom klasnom društvu, uvedeno pogrešnim "dijeljenjem rada i kapitala", ne može se, po mišljenju Pija XI, dovesti u sklad samo razumnim razlozima; za to je potrebno **borbeno hrvanje**.

Klasna je suprotnost (u kapitalizmu), prema Marxu, apsolutna i neuklonjiva; stoga potlačena

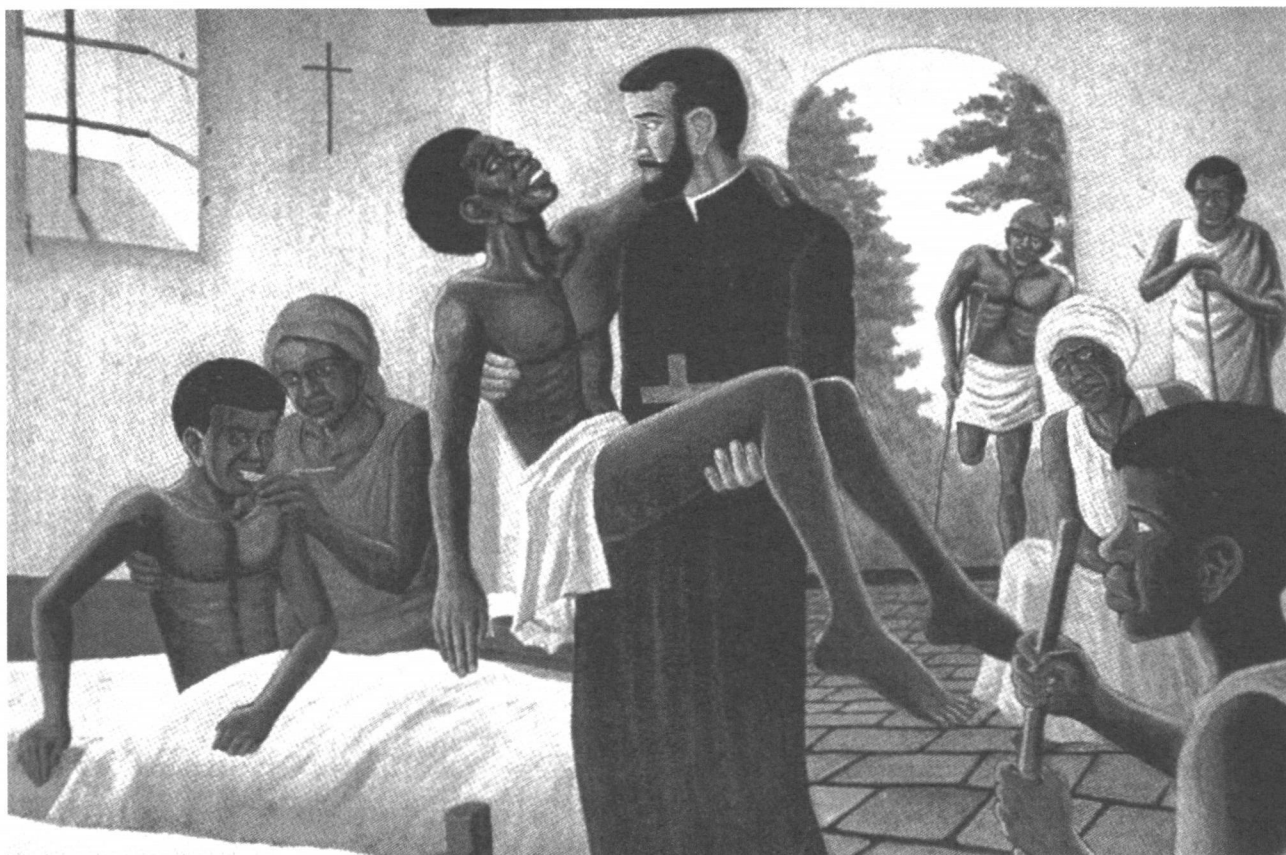
klasa mora primijeniti silu da bi "likvidirala" (iskorijenila) vladajuću klasu, i samo tako može doći do besklasnog društva. Po našem se učenju suprotnost može prevladati samo ako se popravi pogrešno dijeljenje rada i kapitala i ako se ostvari pravilna povezanost jednoga s drugim; stoga ne samo da se smije, nego se i mora boriti za besklasno društvo a da pritom ne bi trebalo uništiti jednu od ovih dviju klasa. Ovo je stav Crkve.

Zaključak

Dokle god Marxa, njegovo učenje i njegovu terminologiju paušalno odbacujemo, ... time činimo nepravdu (O. Von Nell-Breuning, skraćeno).

Danas reagira narod. Iz Chilea

Oslobodite siromašne u evangeoskom smislu. Slika iz Afrike

2.6. Marksizam i franjevačka obitelj

Ako marksizam i kršćanstvo zaista imaju zajedničke korijene i vizije, onda bi i franjevačka obitelj morala u marksizmu otkriti srodne crte. Ona će u svakom slučaju moći prepoznati i kritički suditi različite oblike marksizma. Ali, ona će najprije stupiti u dijalog s onima koji se, potaknuti marksizmom, zalažu za pravedniji svijet.

Nakon sloma komunizma u Istočnoj Europi komunistički je pisac Stephan Hermlin rekao: *Ja sam uvjeren da je komunistički pisac baštinik svih sanjalaca i vizionara i da bi njegovim uzorima, osim Marxa i Lenjina, trebao pripadati i Franjo Asiški* (cit. kod Ignatova 140). Upravo takva rečenica mora pobuditi kritičko sučeljavanje. Svakako da je Franjo Asiški i za franjevačku obitelj sanjalac i vizionar, ali je on istodobno živio u solidarnosti sa siromašnima u dosljednom siromaštvu i u konkret-

nom bratstvu. Stoga će se franjevačku obitelj morati upozoriti na to da i mladi Marx, ne kasni Marx, a pogotovo ne Lenjin, ima karakter uzora.

Čini se da je za prevladavanje nepravdnosti potrebna čak i suradnja između ljudi koji misle franjevački i marksistički. Ako franjevački ne prihvatimo ovo sučeljavanje, iz nepoznavanja, udobnosti ili straha, moramo se priznati krivim. Za način kako se to može dogoditi moraju se sestre i braća odlučiti i mjesnoj franjevačkoj obitelji.

Kako piše biskup prof. R. Graber, Lenjin je kratko pred svoju smrt rekao jednom svom nekadašnjem suučniku. *Prevario sam se. Bilo je, bez dvojbe, potrebno osloboditi masu potlačenih, ali je naša metoda imala za posljedicu druga tlačenja i užasne masakre. Ti znaš da sam nasmrt bolestan. Osjećam se izgubljenim u oceanu krvi bezbrojnih žrtava. To je bilo potrebno da bismo spasili svoju Rusiju. Ali prekasno je da se vratimo. Bilo bi nam potrebno deset Franja Asiških.*

Franjevački stav naspram političke i gospodarske moći

Ovdje se u odnosu na kapitalizam i marksizam postavlja pitanje: U kakvom odnosu prema društvu stoji franjevački pokret?

1. Franjo i Klara i političko-gospodarski konflikt

Franjo nije bio ni revolucionar ni stručnjak za socijalna pitanja. Ali, on je prozreo socijalno-ekonomski i politički sustav svoga vremena. Društvo u kojemu je živio bilo je obilježeno dubokim podjelama između plemića i građana (usp. C 37), između kmetova i njihovih gospodara, između Asiza i Perugie, između pape i cara. Ove su podjele neprestano rezultirale ustancima i ratovima. Klara, Franjo i mladi franjevački pokret odbijali su vladajući feudalni sustav s njegovom strukturom moći, a još snažnije nadolazeći kapitalizam koji je divinizirao bogatstvo i novac. Nikakvo čudo da su Franju u početku izolirali i prezirali a nisu na njega gledali kao na proroka, što je on i bio!

1.1. Sustav moći

Franjo, doduše, ne prezire *zastupnike moći*. On zna da su oni ljudska bića kao i svi drugi ljudi. On zna: *Naš je Bog i njihov gospodar, sposoban da ih pozove k sebi i da ih kao pozvane opravda*" (TD 14,58). Franjo ipak raskida s ovim sustavom te se slobodno i svjesno odlučuje za jedan drugi poredak jer je njemu i njegovoj subraći *bezvrijedna* logika jednoga sustava koji se temelji na moći. On od sebe i od svojih braće odbija sve funkcije koje u gradskom sustavu vrijedne kao poželjne: komornici, tajnici, bankari, predsjedni-

ci..., sve što predstavlja moć i novac ili to ima kao posljedicu. On ne želi nikakvu nadmoć (*dominatio*) i nikakvu moć (*potestas*), kako piše u svom Pravilu (Npr 7).

Svoje držanje Franjo zastupa i prema nositeljima moći svoga vremena (papa, biskup, feudalni gospodar, predstavnik zajednice...).

Franjo, Klara i njihove sestre i braća odbijaju znakove, koje društvo prihvaća da bi se *steklo poštovanje*: nositi oružje, posjedovati konja, služiti se novcem, živjeti u sjaju i raskoši, uživati slobodno vrijeme, odijevati se u elegantna odijela, živjeti u dvorcima, posjedovati knjige, nositi titule, moliti biranim riječima. Franjo uvodi *nove*

Franjevački misionari na Madagaskaru. Iz: MF, 8/9/97.

Sv. Franjo i sv. Klara. Minijatura iz umbrijske škole. Spoleto
znakove, koji treba da izraze upravo suprotnost tome: on ide pješice, ne nosi oružje, radi, prosi milostinju ako mu se uskrati plaća, nosi jednostavno i seljačko odijelo, živi u pećinama i siromašnim crkvama, ne želi znati za knjige i znanost, koja vodi u ispraznost, umjesto da nosi visoke titule, uvodi jednostavna imena: manja braća, ministri (= sluge), gvardijan (= čuvar); njegov je govor jednostavan i mirotvoran.

Puno je odlučnije svako iskazivanje vlasti prema unutra. Franjo i Klara odbijaju službe u kojima bi

1.2. Novčani sustav

No, ne odbija se samo moć i njezine strukture, nego i novac i njegova nasilja. Franjo i njegova su braća odbijaju svaki novac. Time se suprotstavljaju socijalnoj kontroli i nepravедnosti. Zahvaljujući ovom postojanom držanju, mogla su se braća držati daleko od vlasti socioekonomskog sustava.

To je kod Klare i njezinih sestara bilo nešto drugačije. One nisu poznavala nikakvu apso-

morali upravljati braćom i sestrama: red je jedna obitelj *manje braće* i *manjih sestara* (usp. Npr 5,12; 2C 184; 1C 38). Pravilo Trećega samostanskog reda 7,23; 8,25.27). Oni međusobno trebaju osjećati ljubav *duhovne majke*, koja svoju djecu ljubi i hrani kao tjelesna majka (usp. Ppr 6,9; Npr 9,10 + 11; Pravilo Trećeg samostanskog reda 7,23). U svom Pravilu Klara predviđa da opatica jednom tjedno svoje sestre sazove na kapitul, gdje će one uzajamno *ponizno ispovjediti grijeh* i *propuste* (usp. PKI 4; 12,12). *Brat, sestra* i *bratstvo* se teološki opravdava: *radi ljubavi Božje*. Ovi pojmovi mogu razmišljanje i osjećanje naših dana samo pospješiti i ojačati. Klara posjeduje snažan smisao za demokratsku suodgovornost, koji se u poglavlju 4 i 5 njezina Pravila izražava nizom do tada nepoznatih propisa: tjedno vijećanje svih sestara o tekućim zadaćama i poslovima samostana; izbor osam sestara kao opatičinih savjetnica; izbor zamjenice opatice. Tko pripada franjevačkoj karizmi, nikako ne može zastupati oblike vladanja koje uzdižu moć ili prakticiraju izoliranje i iskorištavanje (usp. Npr 6,9ss).

Utvrđenim pojmovima svoga vremena Franjo i Klara često daju suprotan smisao: siromasi su pravi plemići i gospodari, siromaštvo je kraljica reda, ministar ili opatica su sluge, odnosno mogu se ponekad i opozvati (usp. Npr 5,6; PKI 4,15; 14; 22ss).

lutnu zabranu novca kao Franjo. Zbog samostanskog života, koji su morale provoditi zbog vremenom uvjetovanih razloga, one se nisu mogle posve odreći novca. Međutim, one su s udivljenja vrijednom čvrstoćom branile od Crkve i države svoje *apsolutno siromaštvo*.

Franjo i Klara su na prvom mjestu htjeli i svom strašću živjeti po Evanđelju. Njihovo iskustvo s gospodarstvom, kulturom i politikom njihova vremena vodilo ih je do njihova alternativnog oblika života.

2. Pravda i sloboda kao centralni franjevački zahtjev

Razmišljajući o marksističkom i kapitalističkom sustavu, otkrili smo njihove nedostatke

2.1. Sloboda

Komunističku je ideju u početku nosila volja da se svima osigura pravednost: svi su trebali dobra međusobno dijeliti. Ovaj motiv prožima i franjevački pokret u kojemu bi privatno vlasništvo i svojina morali biti *strane riječi*.

Međutim, ono što Franju razlikuje od komunizma jest sloboda. Jakobus de Voragine, koji koncem 13. stoljeća piše Životopis Poverella, naglašava da je Franjo bio čovjek koji je bio *slobodan* i od kojega su izlazila oslobađajuća djelovanja. Stoga se on zove **Franciscus**. Uistinu, Franjo kao

i Klara neprestano naglašavaju svoju samostalnost. Tako Franjo piše: *Nitko mi nije pokazao što trebam raditi, nego mi je sam Svevišnji objavio da trebam živjeti po Evanđelju* (Op 14). Franjo naglašava svoju neposrednost s Bogom i svoju slobodu i on to zastupa pred papom i carem. Stoga je njemu važno da svaki brat može živjeti na temelju svoga vlastitoga *božanskog nadahnuća* (Npr 2,1; Ppr 12,1). Pismo Bratu Leonu može se čitati kao strastveni pledoaje za vlastiti put i za slobodni izbor.

I zaista, *Cvjetići* u uvodu vrlo plastično i jasno oslikavaju individualnost pojedine braće: Brat Egidije je bio obilježen svojim mističnim ushitom, Filip Longus proročkom elokvencijom, brat Silvestar intimnim prijateljstvom s Bogom, brat Bernard svojom kao nož oštrom inteligencijom, brat Rufin ispunjenošću Bogom. Svaki je prema tome smio, štoviše i trebao, biti original koji svoje vlastite sposobnosti kreativno unosi u zajednicu. Komunizam ima ljudsku perspektivu samo onda kad pravednost, koja mu je u početku bila svojstvena, bude povezana sa slobodom.

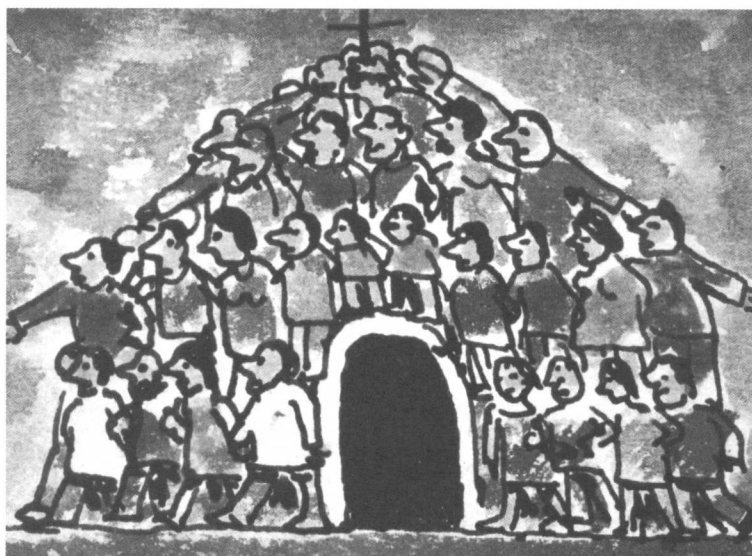
2.2. Pravda

Na drugoj je strani sloboda u kapitalizmu shvaćena na apsolutni način. Ovaj ne uzima u obzir da je ljudska sloboda uvijek i sloboda drugih. Stoga sloboda nikada ne može biti apsolutna, ona se uvijek relativizira braćom i sestrama koji se susreću.

Očito je da su Franjo i Klara bili svjesni kako je sloboda uvijek upletena u socijalnu mrežu. Stoga se Franjo uvijek drži Crkve; on traži potvrdu oblika svoga života. Franjo povezuje slobodu s poslušnošću, dakako ne u smislu besmislenoga podlaganja nego u tankočutnoj spremnosti za razumijevanje potreba drugih. Poslušnost je za Franju bio sluh za druge, za cijele skupine, za Crkvu, štoviše, za čitav svijet. Poslušnost je za Franju bila srodstvo i povezanost sa svima. Sloboda je kod njega postala kao

sasvim razumljivi odnos prema ljudima koji su s njime dolazili u kontakt.

Drugim riječima: sloboda koja drugima nanosi nepravdu nije za Franju više bila sloboda. Sloboda u ovom smislu samo je onda sloboda kad je povezana s pravednošću. (usp. također lekciju 23).

Narod Božji na putovanju. Iz: *Alle Welt*, 9/10/91.

2.3. Franjevački pokret:

Sijanje jedne nove političke kulture

Franjo i Klara nisu misli samo na onostranost, nego posve konkretno i na ovaj život. Nije im bilo svejedno kakve su posljedice ovdje i sada mogli imati moć i posjedovanje. Oni su u povijesti živjeli jednu novu, slobodnu i pravednu kulturu, koja je trebala vrijediti i za buduće generacije. Stoga je Franjo mislio i na *braću koja će za nama doći*, na zajednicu koja postoji *od sada do konca svijeta* (Ord 47) ne samo u Italiji, nego i *u drugim zemljama i u drugim krajevima*. On je želio dati nove impulse međusobnim odnosima političkih

uništavanje okoliša, neprijatelja, tlačitelja niti etničkog ili kulturnog identiteta. Kad bi ovaj suživot ostao ograničen na unutarnji prostor franjevačke obitelji, to ne bi odgovaralo onome što se u početku franjevačkog pokreta živjelo kao ideal.

● Franjevačko shvaćanje čovjeka

Franjevački pokret u ljudima vidi sestre i braću. Svi ljudi, muškarci i žene, djeca i stari, zaslužuju jedno poštovanje i pažnju koju dugujemo Isusu iz Nazareta (usp. Mt 25). Ljudima se, ni onim najgorima, najneprostočnijima i najopasnijima, ne poriče dostojanstvo koje pripada Božjem djetetu.

Iz: Kontraste, 2/92.
Foto: Gérard Klijn

zajednica kao i nadređenim slojevima društva (usp. UP).

Kao franjevačka obitelj, moramo spomenutu kritiku kapitalizma i marksizma i pritom ustanovljene vrijednosti najprije samokritički na sebe primijeniti i onda proročki vrednovati u društvu.

● Društvo suživota

Franjevačka duhovnost ima u vidu društvo suživota, sklad među ljudima koji neće dopustiti

Franjevačka duhovnost odbacuje princip korisnosti koji se u našem društvu tako razvio. Čovjek nije samo onda čovjek kad je upotrebljiv i koristan. Čovjek je čak i onaj neupotrebljivi u svijetu rada. Kapitalizam ponižava čovjeka, čini ga bezličnim i beznačajnim. On isključuje one koji nisu upotrebljivi za tržište: djecu, stare, nezaposlene, bolesne i oštećene. Nitko ne želi za to na sebe preuzeti odgovornost. I u socijalističko-komunistički strukturiranim državama pojedinac je isto tako beznačajan. On se ne žrtvuje idolu *tržišta* nego idolu *bolje budućnosti*.

● Značenje jedinstvenoga i jedincatoga

U krizi koju danas moramo prevladati može se ponovno ići u školu franjevcima Duns Scotu i Wilimu Ockhamu. Oni su naglasili značenje jedincatoga i jedinstvenoga, konkretnih stvari, povijesti, pojedinačnoga. Ove nam ideje mogu pomoći kad se radi o nalaženju novoga odnosa prema prirodi i prema povijesti.

● Novio viđenje

S Drugim vatikanskim koncilom (GS 4) mi smo, franjevci i franjevke, pozvani na *razumijevanje znakova vremena* i na uvođenje novoga pogleda. Činjenica da više nitko nema vremena i zaboravljanje povijesti stoje u suprotnosti s kršćanskim vjerskim iskustvom. Bitni element naše vjere je sjećanje, podsjećanje na prošlost koju u svojim bogoslužjima uvijek iznova oživljavamo. Našoj vjeri također pripada i pogled na obećanu budućnost Božju: očekujemo ulazak Boga, potpuno Novoga i Drugačijega, u naš život. Naša se nada gubi u svakidašnjem poslovanju i u sumnji. Čovjek koji više nema sjećanja niti ikakvih očekivanja sve više slabi i umire duhovno i politički, kao stablo kojemu se postupno siječe korijenje.

Nedostatno osjećanje vremena i zaborav povijesti protive su franjevačkom pogledu na stvari. To bi, naime, bilo jednako zaboravu iskona, bilo bi napuštanje prvotnog plana utemeljitelja, gubitak normativnog karaktera izvorâ.

● Zajednička samosvijest

Namisaio ove lekcije je nova zajednička samosvijest franjevačke obitelji. Mi iz vlastitoga vjerskog uvjerenja možemo bez straha surađivati sa svim skupinama dobre volje. U pojedinostima to znači:

● ● ● suradnja s nadregionalnim i međunarodnim pučkim pokretima i organizacijama koje se bave pitanjima društva, politike, okoliša itd.;

● ● ● novo ophođenje prema moći, koje otvara prostora za najrazličitije ljude;

Krist Spasitelj je ovdje. Beate Heinen, 1989.

● ● ● demokratski stil vođenja koji proistječe iz franjevačkog shvaćanja službe;

● ● ● umreženje ljudi, skupina i smjerova;

● ● ● suradnja i s nereligioznim skupinama i političkim snagama;

● ● ● solidarnost iznad partije, klase, nacionalnosti, kulture i spola;

● ● ● suradnja sa svim snagama koje su zainteresirane za pozitivnu promjenu.

● ● ● Pritom smijemo biti svjesni da su Franjo i Klara tako snažno prihvaćeni ne zbog svojih političkih ideja, nego zato što su iz duboke ljubavi prema ljudima tražili socijalnu pravednost i živjeli solidarnost.

Crkveni i franjevački izvori

Biblija:	Mt 25
Dokumenti Crkve:	QA 114; Puebla 210
Izvorski spisi:	Oun; Ord 47; Npr 2,1; 5; 7; 9,10ss; Ppr 6,9; 12,1; Op 14; 1C 38; 184; TD 14,28; PKI 4ss; 8,15; 12; 14ss; LP 35
Međufanjevački dokumenti:	
OFM – OFMCap – OFMConv	
OSC (klarise)	
OSF (TOR)	Pravilo 7,23; 8,25.27
Franjevačka zajednica:	
Nadopune	

Uputa: Neka sudionici tečaja nadopune navode izvora

Vježbe D

1. vježba:

U ovoj se vježbi treba obuhvatiti realnost pojedinaca koji sudjeluju u tečaju

Zadaća:

- Na prvoj crti unesi tri najvažnija problema svoje zemlje, svoje religije, svoga kontinenta;
- na drugoj crti navedi odgovarajuće posljedice
- na trećoj crti unesi vjerojatne uzroke
- na četvrtoj crti pokaži ukratko rješenja, kod kojih i ti možeš surađivati.
- Zamijenite se međusobno i promislite što zajednički možete učiniti

Problemi	Posljedice	Uzroci	Rješenja

2. vježba:

Züriški etičar društva H. Ruh razlikuje sedam (radnih) vremena za industrijsko društvo, koja se međusobno prožimaju:

1. *Slobodno vrijeme: Ovdje čovjek vrši one aktivnosti koje se označavaju kao odmor, rekreacija i izravnavanje s drugim oblicima rada a možda su čak i potrebne.*

2. *Vrijeme plaćenoga rada. Ovdje se radi o radu koji se nadoknađuje novcem i osigurava jedan dio životnog uzdržavanja. Misli se, normalno, na poludnevno mjesto za muškarca i ženu, povezano doduše sa slobodom da radi koliko on/ona želi. Pretpostavlja se, međutim, da ovaj rad nije škodljiv u ekološkom i socijalnom pogledu i da ne ograničava temeljne potrebe drugih. Pretpostavlja se također – i to neovisno o dostignuću – temeljna plaća za svakog odrasla čovjeka.*

3. *Vrijeme vlastitoga rada: misli se na vrijeme, koje se kreativno iskorištava da bi čovjek sebi osigurao određenu razinu udobnosti: djelatnosti za zdravlje pripadnika obitelji, za nabavku hrane, za kućanstvo, obrazovanje, kulturu, putovanja, za popravak oštećenih strojeva, alata, odjeće itd., za gradnju vlastitoga doma...*

4. *Obvezatno socijalno vrijeme u duljini od oko tri godine (prva godina negdje u 20. godini života; druga podijeljena na godine, svake godine dva do tri tjedna; treća godina negdje u 50. godini života). Ovdje se radi o vremenu koje društvo obvezatno propisuje za djelatnosti koje se vrše za druge i za društvo, kao: sortiranje i ponovno ko-*

rištenje otpada, saniranje šuma i jezerâ, služenje starijim osobama, pomoć slabijima, njega i hranjenje oštećenih, podržavanje njegovateljskih zvanja, pomoć za bolju pokretljivost oštećenih i starijih ljudi, intenzivna njega bolesnika, komunikacija sa šizofreničarima, pomoć kod problema ovisnosti, preventivna aktivnost i zaštitne mjere u problematici nasilja, organiziranje sportskih i kulturnih manifestacija, nenasilničke trupe za djelovanje u kriznim područjima, sigurnost u večernjim i noćnim vlakovima, službe čuvanja djece, škola za poučavanje u ovim djelatnostima...

5. *‘Informativni’ socijalni rad: misli se na dobrovoljni i neplaćeni rad svake vrste: pomoć susjedima, privatni sati, posjeti rodbini...*

6. *Vrijeme za sebe: ovdje se radi o radu na samome sebi: zdravlje, sport, kultura, religija, intima, duhovnost.*

7. *Vrijeme reprodukcije: pod tim se misli na aktivnost koja se odnosi na buduće generacije: njegovanje i odgoj djece i unučadi za rast u odgovornom roditeljstvu ... (Ruh, 30s, odnosno 37ss).*

Pitanja:

1. Što kažeš o različitim oblicima rada?
2. Koje oblike rada poznaješ?
3. Koje bi oblike rada morao pronaći?

3. vježba:

Posve jednostavna priča o zaduživanju
(Traude Novy)

Upute za režiju:

Tri sudionika izvode sljedeći skeč

Osobe u radnji

Anita – žena iz Manile

George – muškarac iz Amerike
tumač

Anita: *Gospodine, ne biste li od mene kupili ovu košulju? Vrlo je dobra, a osim toga, vrlo jeftina.*

George: *Pokaži. Stvarno. Što tražiš za ovo?*

Anita: *Pet dolara*

George: *Dat ću ti četiri, ali ti mogu osigurati kredit da možeš kupiti moderni šivaći stroj pa ćeš za isto vrijeme sašiti četiri košulje i zaraditi 20 dolara.*

Anita: *Hvala, gospodine!*

Nešto kasnije

Anita: *Gospodine, ovdje su četiri košulje. Novi je stroj stvarno sjajan.*

George: *Mogu ti, nažalost, otkupiti samo dvije košulje. Nemam mušterija za to.*

Anita: *Deset dolara, molim.*

George: *Ne mogu ti dati deset dolara, inače kupujem košulje u Kini. Tamo one stoje samo dva dolara po komadu. Moram ti još od četiri dolara jedan odbiti za kreditne kamate. Moraš marljivije šiti jer sljedeće godine moraš mi početi vraćati kredit.*

Godinu kasnije

Georgu više nisu potrebne košulje. Anita prodaje svoje košulje jednom trgovačkom lancu za jedan dolar po komadu – šivaći stroj je založen. Dugovi su ostali...

Pitanje i zadaće:

1. Pokaži uzroke spirale zaduženja.
2. Kako bi priča mogla drugačije teći?
3. Odigrajte iznova skiciranu priču (ako je moguće s drugim sudionicima)

4. vježba:

Subotnja i jubilejska godina

U Bibliji nalazimo izričaje koji s obzirom na današnju raspravu o zaduženjima nisu na aktualnosti ništa izgubili. Teološki okvir svih prava na imanje i zemlju jest misao da je Jahve vlasnik zemlje (Lev 25,23). Privatno je vlasništvo važno kao *povjereni životni prostor*, tj. nitko nema pravo bezobzirno ga uskratiti bližnjemu ili se bogatiti na račun gospodarski siromašnijih. Ovom temeljnom načelu odgovara najprije zabrana ka-

mata od sunarodnjaka (Pnz 23,20ss.); drugo, subotnja godina (Pnz 15,1ss.), koja svake sedme godine oprašta zajmove; i treće, takozvana jubilejska godina (Lev 25,8), u kojoj se svake pedesete godine u međuvremenu stečena zemlja vraća prvotnom vlasniku i svi se robovi zbog zaduženja smiju vratiti svojim obiteljima.

Biblijska se načela subotnje i jubilejske godine ne mogu pravolinijski prenositi na današnje, posve drugačije postavljene društvene, kulturne i

gospodarske strukture. Ipak, temeljne ideje i danas imaju važnost kao i nekoć.

Lev 25,ss. - godina jubileja

Nabroj sedam sedmica takvih godina, sedam puta sedam godina. Sedam sedmica godina iznosit će ti četrdeset devet godina. U sedmom mjesecu, desetoga dana toga mjeseca, na Dan pomirenja, zatrubite u trubu širom svoje zemlje. Tu pedesetu godinu proglasite svetom! Zemljom proglasite oslobađanje svim njezinim stanovnicima! To neka vam bude jubilej, oprosna godina. Neka se svatko vrati na svoju očevinu; neka se svatko vrati svome rodu!

Izl 23,10s. - subotnja godina

Šest dana zasijavaj svoju zemlju i njezine plodove pobiri, a sedme je godine pusti da počiva neobrađena. Neka se s nje hrani sirotinja tvoga naroda, a što njoj ostane, neka pojede poljska živina. Radi tako i sa svojim vinogradom i svojim maslinikom.

Ponz 15,1s. - subotnja godina

Na završetku sedme godine opraštaj dugove. Ovako neka bude praštanje: neka svatko oprosti dužniku svoje potraživanje; neka ne utjeruje duga od svoga bližnjega ni od svoga brata kad se jednom proglasi Jahvino opraštanje dugova.

Metoda:

Od života Bibliji – Od Biblije životu

Da bi se shvatila situacija izraelskog naroda i da bi se shvatila situacija današnjega čovjeka, mora se svaki put sagledati gospodarska, socijalna, politička i religiozna strana (tehnika četiriju strana)

- ● ● Izaberite jedan do triju tekstova i napravite male skupine

1. korak

današnja situacija

- ● ● Na početku svakoga rada s Biblijom stoji potreba da se traže čimbenici (četiri strane stvarnosti), koji određuju našu situaci-

ju: gospodarska, socijalna, politička i religiozna strana. Tko ne može identificirati svoju situaciju, ne može na nju primijeniti biblijsku poruku i neće shvatiti njezino značenje.

- ● ● **Izmijeniti rezultate i analizirajte pojedinačno vašu situaciju prema četiri čimbenika**

2. korak

Obrada teksta i razmišljanje o njemu

- ● ● Pročitajte tekst (svatko za sebe, onda neka jedna osoba glasno pročita)

Obrada teksta

1. O čemu se radi? Kakav je točno sadržaj?
2. Situacija naroda: kakva je gospodarska, socijalna, politička, religiozna situacija, koju susrećemo u ovom tekstu?
3. Kako Biblija u svjetlu vjere tumači ovo gospodarsko i socijalno stanje?
4. Kakva prava imaju ovdje siromašni? Na čemu se ona temelje?

Poruka teksta

1. U kojoj mjeri ovaj tekst zahtijeva našu vjeru u Boga?
2. Kakav je Bog u kojega mi vjerujemo?
3. Kakvo bi ovo socijalno izjednačavanje, koje zahtijeva zakon, danas moglo konkretno postati: u našem osobnom i društvenom prostoru, u obitelji, zajednici, regiji, zemlji, dijelu Zemlje, internacionalno?

Zaključak

- ● ● U molitvenoj atmosferi sažmite o čemu se radilo na ovom satu, i izaberite zaključnu riječ koja će fokusirati ono što ste izmijenili.

5. vježba:

Pročitaj sljedeće tekstove:

A. Socijalizam nije ostvaren u obliku kako ga je predstavio Karl Marx. Ipak, i *realno egzistirajući socijalizam* je započeo, kao i Marx, na načelnom mjestu: proizvodni odnos kao temeljna strukturalna odrednica. Dosljedno tome, dokinuto je privatno vlasništvo nad proizvodnim sredstvima. Prema tome, nijedna vlasnička klasa, bilo nad zemljištem, bilo nad kapitalom, nije sama mogla određivati što će se proizvoditi i po kojim će se cijenama dijeliti proizvodni višak.

Ni nakon sloma ovoga pokušaja ne bi se, u cjelini, moglo osporavati da su time postignuti djelomični uspjesi. Usporedi li se zadovoljenje temeljnih potreba ili pravedna podjela dobara jedne petine čovječanstva u Kini prije i poslije revolucije, ili također odgovarajući odnosi između Kine i Indije ili između Kube i drugih zemalja Latinske Amerike, ne može se, pod aspektom pokrivanja temeljnih potreba, postavljati pitanje tko je bio uspješniji. Apstrahirajući od svjesnog truda zapadnokapitalističkog svijeta da ne dopusti uspjeh ovom kontramodelu, ipak se lako može primijetiti da su i unutarnji razlozi doveli do neuspjeha ovoga modela. Takvi razlozi nisu samo oni poznati, kao npr. obrazovanje jedne nove klase birokrata, koji su opet sami uzimali višak vrijednosti i provodili političko tlačenje stanovništva. Pokazuje se da su u gospodarskom sektoru bili prisutni teški nedostaci. Već je ranije bilo ukazano na to da je gospodarstvo i u socijalističkim državama bilo organizirano na principu posredovanja robe. U svojoj knjizi *Kolaps moderniziranja – od sloma vojnog socijalizma do krize svjetske ekonomije* pokazao je Robert Kurz da je time opstao apstraktni oblik rada i da je akumulacija (= gomilanje) ostala odlučujuća u novčanoj vrijednosti. Namjesto tržišta nastupilo je centralno planiranje. To u kompleksnom gospodarstvu dovodi do sloma. O tomu ovdje ne možemo pobliže govoriti. U svakom slučaju, ovdje je naziv

državni kapitalizam primjereniji za ovaj birokratski socijalizam nego socijalizam kako ga je Marx shvaćao.

Gledom na ekološke posljedice, koje je proizvelo gospodarstvo *realno egzistirajućega socijalizma*, treba upozoriti na to da *državno vlasništvo* sadrži pojam vlasništva starih Rimljana i Johna Lockesa, tj. silu totalnoga raspolaganja. Ovamo pridolazi i to da je očekivanje potrošnje preuzelo kapitalistički model razvitka. Tako je državnokapitalistička industrija sa sobom donijela još veća opustošenja svijeta nego što je to učinilo privatnokapitalističko gospodarstvo.

B. Obrana teze da nema alternativne kapitalističkog sustavu obrazlaže se najvećim dijelom njegovom pobjedom nad socijalističkim sustavom. Ova se pobjeda predstavlja kao dokaz vrijednosti kapitalističkih ciljeva i njihove opravdanosti. Svi se drugi pojmovi pravednosti – kao primjer se navodi *socijalna pravda* – koji su upravljani protiv pojma kapitalističke pravednosti, koji se temelji na privatnom vlasništvu i zakonima tržišta, smatraju lažnima i u suprotnosti s napretkom.

Ovo identificiranje pobjede i moći s istinom i pravednošću, i, u biti, s Bogom, nije novo u povijesti. Židovski povjesničar Josip Flavije priča u svojoj knjizi *Židovski rat* o govoru vojskovođe Agripe Židovima, u kojemu ih želi uvjeriti da ne započnu rat protiv Rimljana. Njegov se dokaz temelji na opće poznatim činjenicama: *Budući da se svi koji žive pod nebom boje rimskoga oružja i poštuju ih, zašto samo vi želite rat s njima? Uz pomoć koga želite voditi rat? Nema vam druge pomoći nego od Boga; ali i ovu pomoć imaju Rimljani jer bez njegove posebne pomoći bilo bi nemoguće da se jedno tako veliko carstvo održi i da opstane* (39). Poznat je i običaj u srednjem vijeku da se razlika u mišljenju dvojice vitezova

riješi dvobojem. Logika je ista. Bog je na strani pravednoga, koji govori istinu. Tko, dakle, govori istinu, pobijedit će u dvoboju makar bio i slabiji. Bog neće ostaviti pravednika u dvoboju i dat će mu pobjedu. Pobjednik je, dakle, pravednik, onaj koji govori istinu.

Ovu logiku upotrebljava kapitalizam da bi dokazao kako je tržišno gospodarstvo pravednost i da bogati zaslužuju svoje bogatstvo. Postoje i kritičari kapitalističkog sustava koji argumentiraju ovom logikom, iako s obrnutim predznakom. Oni vjeruju da je borba protiv siromašnih pravedna borba i da je zbog toga pobjeda sigurna. Za njih, dakle, nije važno znati postoje li objektivni uvjeti za političku pobjedu ili ne postoje. Oni, naime, vjeruju da je Bog ili zakon povijesti na njihovoj strani zato što su pravedni i da zato ne mogu biti pobijeđeni, čak i ako se na ovu pobjedu bude moralo malo pričekati. Ovo slijepo povjerenje dovodilo je, i sada dovodi, mnoge fanatike i skupine dobre volje na to da čine bitne strateške pogreške. Osim toga, ovo potvrđuje logiku kojom se legitimira kapitalistička prevlast.

Kršćanska se vjera ne temelji na ovoj predodžbi Boga koji je uvijek na strani pobjednika. Naprotiv, ona se temelji na ispovijedanju uskrsnuća Isusa iz Nazareta kao jezgri naše vjere. Ispovijedanje da je Isus – pobijeđen, osuđen i umoren od strane rimskoga carstva i hrama – uskrsnuo, vjera je u jednoga Boga koji nije povezan s pobjednikom – rimskim carstvom i hramom. Ova vjera omogućava razlikovanje između pobjede i moći s jedne strane i istine i pravednosti s druge.

Isusovi učenici nisu bili uhićeni zato što su naučavali da postoji život nakon smrti, nego zato što su u Isusu naviještali uskrsnuće mrtvih (Dj 4,2). Velika se revolucionarna novost ne sastoji u naviještanju uskrsnuća pobjednika i moćnika, nego onih koji su politički i religiozno bili pobijeđeni, a u očima su Božjim sveci i pravednici (Dj 3, 14). Time što otkrivamo da je Isus, Raspeti, uskrsnuo, otkrivamo da vladajući socijalni poredak i moćnici nisu ni pravedni niti zastupaju Božju volju. Ova nas vjera motivira na polaganje svjedočanstva o Isusovu uskrsnuću tako što branimo život i ljudsko dostojanstvo siromašnih i malenih. Luka nam kaže kako su prve zajednice polagale svje-

dočanstvo o Isusovu uskrsnuću: *U mnoštvu onih što prigrliše vjeru bijaše jedno srce i jedna duša. I nijedan od njih nije svojim zvao ništa od onoga što je imao, nego im sve bijaše zajedničko. Apostoli pak velikom silom davahu svjedočanstvo o uskrsnuću Gospodina Isusa i svi uživahu veliku naklonost. Doista, nitko među njima nije oskudijevao jer koji bi god posjedovali zemljišta ili kuće, prodavali bi ih i utržak donosili i stavljali pred noge apostolima. A dijelilo se svakomu koliko je trebao* (Dj 4,32-35).

Ovaj lijepi tekst ima nešto čudno. Jezgra poruke je svjedočanstvo o uskrsnuću Gospodinovu. Ali, ova središnja poruka je izražena u dvama odsjecima koji ne govore o uskrsnuću, nego o gospodarskim pitanjima: skupljanje dobara i posjeda kako je odgovaralo svakom pojedincu, kao i dijeljenje prema potrebama svakoga kako među njima nitko ne bi bio u nevolji. Dijeljenje je mnoštvo pretvorilo u zajednicu. Netko bi mogao reći da se oba ova odsjeka, u koje je stavljena centralna poruka, upravo Lukinom omaškom pojavljuju ondje i da stoga svjedočanstvo o Gospodinovu uskrsnuću nema ništa s gospodarskim pitanjima. Drugi bi s pravom mogli navesti da se upravo ovim držanjem prema konkretnim dobrima svjedoči Gospodinovo uskrsnuće. Naime, vjera u Isusovo uskrsnuće pojašnjava da otkupljenje ne leži u gomilanju moći i bogatstva, nego u oblikovanju ljudskih zajednica gdje su svi ljudi priznati, neovisno o njihovom bogatstvu ili drugim socijalnim obilježjima.

Vjera u Isusovo uskrsnuće je epistemološka revolucija – revolucija spoznaje - koja nam omogućava otkrivanje stvarne slike Boga i čovjeka. Otkrivajući istinsko lice Božje i fundamentalno ljudsko dostojanstvo svih ljudi, osjećamo se pogodenima vikom siromašnih i pozvanima na izgradnju čovječnijega i pravednijega društva (Jung Mo Sung)

Zadaća:

1. Sažmi sržne izričaje obaju tekstova.
2. Porazgovarajte o ovdje zastupljenim stajalištima.

Prva primjena

Razmišljanje o jednoj banknoti

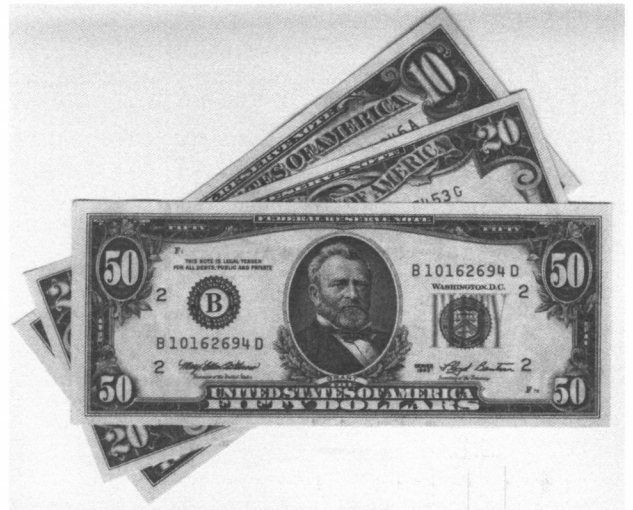
Položite jednu banknotu vaše valute na pod, u središte kruga. Lagano čitajte tekst. Raspoložite vremenom za ulaženje u pojedine teme. Meditacija vam treba dovesti u svijest višeslojnost fenomena novca. U novcu igraju ulogu mnoge razine koje sežu duboko u osobnu i kolektivnu psihi. O ovim se razinama govori u ovoj meditaciji.

Priprava, usklađivanje

- ● ● **Sjediti opušteno i paziti na disanje: kamo ono teče, odakle dolazi, što ono u mene unosi i što struji prema vani?**
- Gdje sam trenutno sa svojim osjećajima: što me ispunja, ne napušta me?
- Kamo me nose moje misli? Koliko sam u ovom trenutku blizu ili daleko od ove teme?

Dirigirana meditacija

- Koje mi misli padaju na pamet pri pogledu na poznatu banknotu?
- Zbog čega sam je nedavno imao u ruci?
- Za što sam je izdao ili dobio?
- Što bih najradije učinio s njom?
- Koju ulogu igra novac u mom životu?
- Kad i kako je ovaj novac za mene tema?
- Kako se tijekom mog života izmijenio moj odnos prema novcu?
- Kako se o novcu raspravlja u mojoj obitelji?
- Kako je to danas?
- Jesu li se ovom banknotom izmijenila moja vrijednosna mjerila?
- Kad sam i u kojim okolnostima zaradio svoj prvi novac? Kakva sjećanja i osjećaje imam glede toga?
- Koliko novca nosim sa sobom? Postoji li iznos s kojim se osjećam sigurnim ili siromašnim?
- Poznajem li prilikom primanja velike banknote?

- Postoji li kod mene unutarnja granica, gdje počinje mjera "previše"?
- Dajem li novac ljudima koji prose? Koliko i s kakvim osjećajima?
- Postoji li kod mene veza između novca i osjećaja vlastite vrijednosti? Imam li osjećaj krivnje pri ophođenju s novcem?
- Što bi se danas izmijenilo kad ne bih imao novca?
- Što bi se izmijenilo kad bih imao vrlo mnogo novca?
- Što je za mene najvažnije što se novcem u mom životu omogućava?
- Postoji li nešto što se novcem sprječava? Poznajem li u sebi strane koje bi možda bez novca sasvim drugačije došle do izražaja?

Zadnji akord

- ● ● **Polako se vratiti, upravite svoju pozornost opet prema vani, na druge.**

Zadaća

Upišite važne misli vašega putovanja s novcem na papir. (Pokupite ceduljice, podijelite ih po principu slučajnosti, pročitajte i komentirajte iz svoje perspektive.)

Druga primjena

Pročitaj gospodarski dio svojih regionalnih novina

Zadaće:

1. Koje se gospodarske aktivnosti mogu u tome prepoznati?
2. Kojim unaprijed postavljenim ciljevima služe?
3. Tko su korisnici a tko žrtve ove vrste gospodarenja? Imenuj ih konkretno.

Treća primjena

Pročitaj sljedeći tekst iz knjige *Mistika i otpor* od Dorothee Sölle:

Dokle ovo dobrovoljno siromaštvo može ići, preuzela sam iz jednog zanimljivog dokumenta, iz pisma *Catholic Worker*-a rizničaru grada New Yorka. Zbog gradnje podzemne pruge grad je otudio zemljište na kojemu je stajala zgrada općine. Dvije su trećine svote obeštećenja plaćene unaprijed. Konačni obračun će pričekati godinu i pol. Na preostalih 68.700 dolara grad je uplatio i uobičajene kamate u vrijednosti od 3.579,39 dolara. Dorothy Day (katolički radikali, 1897 – 1980, prim.) kao izdavač *Catholic Worker*-a pisala je nakon toga u srpnju 1960. financijskim vlastima.

Ovim vraćamo kamate na novac koji smo nedavno od vas primili jer ne vjerujem na pozajmljivanje s kamatama. Kao katolici, poznajemo rano učenje Crkve. Svi su raniji koncili zabranjivali pozajmljivanje novca i izjavljivali kako je pokvareno zarađivati novac zajmovima s kamatama. Kanonsko je pravo srednjega vijeka to zabranilo i raznim dekretima određivalo da se mora vratiti profit ove vrste. Kršćansko naglašavanje dužnosti da se čini dobro naređuje nam pozajmljivati badava, davati velikodušno, ne protiviti se čak i u slučaju otuđenja, kao u našem slučaju, nego to vesela srca prihvatiti.

Mi ne vjerujemo na sustav profita i stoga ne možemo prihvatiti nikakav profit i nikakve kamate na naš novac. Ljudima, koji imaju materijalistički pogled na ljudsku skrb, stalo je u ovakvu slučaju do profita. Mi, međutim, pokušavamo vršiti svoju dužnost, a da pritom ne zahtijevamo plaću od svoje braće i sestara, kao što je Isus u Evanđelju zapovjedio (Mt 25). Pozajmljivati novac uz kamate za franjevca je u načelu bič kulturi. Engleski umjetnik i pisac Eric Gill označava lihvu i rat kao dva najveća problema našega vremena.

Budući da smo se ovim problemima bavili u svakom izdanju Catholic Worker-a od 1933. – čovjekova sloboda, rat i mir, čovjek i država, čovjek i njegov rad – i budući da Sveto pismo uči da je ljubav prema novcu korijen svega zla, koristimo ovu prigodu za praktično življenje naše vjere i dajemo znak za prevladavanje ove ljubavi prema novcu time što vam vraćamo ove kamate.

Pitanja:

1. Kako ti prihvaćaš ovaj znak?
2. Što kažeš na to?

Četvrta primjena

Franjevce ne treba tek uvjeravati u vrijednost vizija i utopija (ou-topos = nigdje ostvareno). Julius Nyerere, prvi predsjednik nezavisne Tanzanije i *otac afričkog socijalizma*, imao je jednu viziju za svoju zemlju (bivša Tanganjika), za Afriku i za čitav svijet. On ju je nazvao *socijalizam*. Sljedeći je tekst preuzet iz govora i spisa Juliusa K. Nyererea.

Ujamaa – temelj afričkoga socijalizma

Socijalizam je – kao i demokracija – držanje duha. Ova studija želi istraživati ovo držanje. To je držanje duha koje jednoga socijalista razlikuje od onoga koji to nije; to vrijedi kako za pojedinca tako i za društvo. Ovdje nije uopće važno je li netko bogat ili nije. Siromašni mogu biti potencijalni kapitalisti – izrabljivači svojih bližnjih. Milijunaši u bilo kojem društvu ne dokazuju svoje bogatstvo; oni se mogu pojaviti u vrlo siromašnim zemljama kao što je Tanganjika kao i u bogatim. Temeljna razlika između socijalističkoga i kapitalističkoga društva ne leži u metodama kako oni stvaraju bogatstvo, nego u načinu kako se ovo bogatstvo dijeli.

Budući da prisutnost milijunaša u jednom društvu ne zavisi o njihovom bogatstvu, moralo bi za sociologe uistinu biti zanimljivo ispitati i pronaći zašto naša društva u Africi nisu proizvela milijunaše. Pretpostavljam da ćete otkriti kako je to bilo u organizaciji tradicionalnoga afričkog društva – dakle u podjeli bogatstva koje je ono proizvodilo – koje nije dopuštalo mogućnost parazitizma. Moglo bi se, naravno, također reći kako Afrika iz ovoga razloga nije mogla proizvesti nikakvu besposlenu klasu posjednika zemlje i da stoga nije bilo nikoga tko bi stvarao umjetnička i znanstvena djela, na koja su kapitalistička društva tako ponosna. Ali umjetnička djela i znanstvena dostignuća proizlaze iz razuma koji je, kao i zemlja, jedan od darova Božjih čovječanstvu.

Mora biti nešto pogrešno u društvu u kojemu jedan čovjek, bez obzira koliko pametan bio i

koliko mogao raditi, može kao *plaću* dobiti onoliko koliko dobiju tisuće njegovih sugrađana. Nije socijalistička žudnja za dobitkom da bi se došlo do moći i prestiža. U društvu pohlepe za dobitkom bogatstvo je sklono korumpiranju onih koji ga posjeduju. Vidljiva razlika između njihova vlastitoga visokog standarda i relativnog nedostatka u ostalom dijelu društva je gotovo potrebna za uživanje njihova bogatstva. Uz ovaj nesocijalni rezultat gomilanja privatnoga bogatstva, mora se stvarna potreba njegova stjecanja interpretirati kao *izglasano nepovjerenje* protiv socijalnog sustava. Ako je jedno društvo tako organizirano, da postoji briga za njegove članove, tada se nitko u takvu društvu ne bi trebao brinuti što će se sutra s njime dogoditi ako danas nije stekao bogatstvo – uz pretpostavku da je spreman raditi. Samo bi se društvo imalo brinuti za njega ili za njegovu udovicu i siročad. Upravo je to uspješno postiglo afričko tradicionalno društvo. Prirodne su katastrofe donosile glad, ali su time bili svi pogođeni – *siromašni* kao i *bogati*. To je bio socijalizam. Po svojoj biću socijalizam označava pravednu podjelu.

Da bi se stvorilo bogatstvo, primitivnog ili modernoga načina, potrebne su tri stvari: prvo, zemlja. Bog nam je dao zemlju iz koje uzimamo sirovine koje po svojim potrebama oblikujemo. Drugo, alat. Iz iskustva znamo da nam alat pomaže. I treće, ljudski napor ili rad. Ne moramo čitati Karla Marxa ili Adama Smitha da bismo uvidjeli kako ni zemlja ni motika ne proizvode bogatstvo. Ne moramo postići nikakav akademski stupanj iz ekonomije da bismo znali da ni radnici ni zemljoposjednici ne proizvode zemlju. Zemlja je Božji dar čovječanstvu.

U tradicionalnom je afričkom društvu svatko bio radnik. Nije postojala druga mogućnost za proizvodnju životnih potreba društva. Pa i plemenski poglavica, koji je živio od dana do dana bez ikakva vlastitoga rada, i za kojega naizgled svi drugi rade, u svojim je ranijim godinama vrlo teško

radio. Bogatstvo koje je sada, kako se činilo, posjedovao, nije bilo njegovo osobno bogatstvo; samo u funkciji poglavitice skupine koja je stvorila bogatstvo, on ga je *posjedovao*. Mlađi su mu iskazivali poštovanje zato što je stariji od njih i zato što je zajednici dulje služio.

U svom konstatiranju da je u tradicionalnom afričkom društvu svatko bio radnik, upotrebljavam riječ *radnik* ne jednostavno kao suprotnost *poduzetniku*, nego kao suprotnost *lijenčini* ili *dokoličaru*. Afričkom društvu nije bio nepoznat samo kapitalist i zemljoposjednički izrabljivač; nije bilo ni one druge vrste suvremenog parazitizma – lijenčinâ ili dokoličarâ, koji su gostoljublje drugih zahtijevali kao svoje *pravo*, a nisu spremni za bilo kakvu protuuslugu. Dobro bi bilo da se oni između nas, koji govore o afričkom načinu života, podsjetite poslovice iz svahilija: *Svoga gosta smatraj gostom dva dana, treći mu dan podaj motiku!* Ne postoji socijalizam bez rada.

Druga uporaba riječi *radnik* u smislu *nadničar* kao suprotnost *poduzetniku* odražava kapitalističko držanje duha koje je u Africi bilo uvedeno početkom kolonijalizma i koje je posve suprotno našem načinu mišljenja. Nije ništa pogrešno u tomu da i mi želimo imati visoki standard, a isto tako nije za nas nikakva ružna stvar ako želimo steći moć koju bogatstvo sa sobom donosi. Ali, svakako je pogrešno ako želimo steći bogatstvo i moć da bismo mogli nad drugima prakticirati moć. Nažalost, ima ih među nama koji su već naučili težiti za bogatstvom zbog ovih ciljeva. Naš prvi korak mora stoga biti preodgoj da bismo ponovno zadobili naše ranije držanje duha.

Onako kako odbacujemo kapitalističko držanje duha, koje je kapitalizam donio u Afriku, tako moramo odbaciti i s time povezane kapitalističke metode. Jedna od njih je privatno zemljoposjedništvo. Mi smo u Africi uvijek smatrali zemlju vlasništvom zajednice. Pravo Afrikanca na zemlju bilo je samo pravo korištenja. Stranci su donijeli jedan sasvim drugačiji koncept – koncept da je zemlja tržišna roba. Takav sustav nama nije samo stran, on je i posve pogrešan. U društvu koje pozna privatno pravo posjeda zemljoposjednici mogu pripadati istoj klasi, i to oni obično čine, kao lijenčine o kojima sam upravo govorio:

u klasi parazita. Ovdje u Tanganjici ne smijemo trpjeti porast parazitizma. Ali, kako sam na samom početku rekao, socijalizam je držanje duha. Stoga je zadaća stanovništva Tanganjike osigurati da se ovo socijalističko držanje duha ne izgubi iskušenjem osobnoga dobitka. Nekoje će skupine stalno više pridonositi nacionalnom dohotku nego druge, što je uvjetovano *tržišnom vrijednošću* njihovih određenih branši. Međutim, u praksi i druge skupine mogu proizvoditi dobra ili usluge koje imaju istu ili čak i veću stvarnu vrijednost. Naprimjer, hrana koju proizvodi seljak, ima višu socijalnu vrijednost nego dijamanti koji se vade u rudniku u Mwdaui.

Jedna od zadaća sindikata je osigurati radnicima pravedni udio u dobitku. Ali, *pravedni* udio mora biti pravedan i u odnosu prema cjelokupnom društvu. Ono što vrijedi za skupine vrijedi i za pojedince. Ima određenih vještina, određenih kvalifikacija koje se iz dobrog razloga cijene više nego druge. Ali će i ovdje pravi socijalist za svoj stručni rad zahtijevati primjereni udio i neće pokušavati, ako bi bio potencijalni kapitalist, vršiti nasilje na društvo time što bi zahtijevao plaću koja odgovara njegovom kolegi u struci u daleko bogatijim društvima.

Europski je socijalizam proistekao iz agrarne revolucije i iz industrijske revolucije koja je uslijedila nakon nje. Prva je stvorila *zemljoposjedničku* i *bezemljašku* klasu; druga je proizvela modernoga kapitalista i industrijski proletarijat. Obje su revolucije posijale sjeme konflikta u društvo i nije samo europski socijalizam nastao iz ovoga konflikta, nego su ga njegovi apostoli još proglasili filozofijom. Građanski se rat više nije smatrao zlom ili nesrećom, nego dobrim i potrebnim. Kako je molitva za kršćanstvo ili islam, tako je građanski rat (koji oni nazivaju *klasnom borbom*) za europsku verziju socijalizma sredstvo koje se ne može odijeliti od svrhe. Tako oboje postaje cjelokupnim načinom života. Europski socijalist ne može sebi predstaviti socijalizam bez njegova oca – kapitalizma!

Za mene, koji sam izrastao iz plemenskog socijalizma, ova je suprotnost nepodnošljiva. Ona kapitalizam uzdiže na stupanj filozofije, koji ovaj niti zahtijeva niti zaslužuje. Moram ponoviti da

smatram nepodnošljivim ovo glorificiranje kapitalizma, kako to čine europski socijalisti.

Afrički socijalizam nije započeo postojanjem međusobno suprotstavljenih klasa u društvu. Ja zaista sumnjam u to da u bilo kojem afričkom jeziku postoji riječ koja odgovara riječi *klasa*. Temelj i cilj afričkog socijalizma je velika obitelj. *Ujamaa* ili *smisao za obiteljsko zajedništvo* označava naš socijalizam. On stoji u suprotnosti prema kapitalizmu koji pokušava stvoriti jedno sretno društvo na temelju iskorištavanja koje vrši čovjek nad čovjekom; on isto tako stoji u suprotnosti prema doktrinarnom socijalizmu koji pokušava stvoriti jedno sretno društvo na temelju filozofije neizbježnoga konflikta među ljudima.

Mi u Africi nemamo nikakve potrebe za *obraćanjem* na socijalizam, kao ni za *poučavanja* u demokraciji. I jedno i drugo imaju svoj korijen u tradicionalnom društvu iz kojega smo proistekli. Moderni afrički socijalizam može iz svoje tradicionalne baštine razumjeti područje *društva* kao proširenje temeljnog obiteljskog jedinstva. Ali, ideja socijalne obitelji ne može više ostati ograničena na plemensku ili nacionalnu obitelj.

Kad smo se borili za razbijanje moći kolonijalizma, naučili smo koliko je potrebno jedinstvo. Došli smo do spoznaje da to isto socijalističko

držanje duha, koje je u starim plemenskim vremenima svakom pojedincu davalo sigurnost zato što je pripadao jednoj proširenoj obitelji, mora ostati očuvano i u još većoj zajednici, naciji. Ali, mi se ovdje ne trebamo zaustaviti. Područje obitelji, kojoj svi mi pripadamo i kako je sebi predstavljamo, mora se još više protegnuti – preko plemena, zajednice, nacije, štoviša i kontinenta i obuhvatiti cijelo čovječanstvo. To je jedina logična posljedica pravoga socijalizma. (Original je tiskan u *Freedom and Unity*, Oxford University Press, Copyright by Julius K. Nyerere; prvo objavljivanje u travnju 1962).

Pitanja i zadaće:

1. Potraži točke koje *afrički socijalizam* razlikuju od socijalizma u drugim kontinentima.
2. Poveži ove točke s pretpostavkama katoličkog socijalnog učenja (usp. lekciju 24, C. 1.4: Tržište rada).
3. Nalaziš li paralele između afričkog socijalizma i biblijske utopije?
4. Što u ovom sklopu znači: opredjeljenje za siromašne?

Arrupe, P.,

Können Christen die marxistische Gesellschaftsanalyse übernehmen?: Herderkorrespondenz 35 (Freiburg, 1981) 242-246.

Assmann, H./Hinkelammert, F.,

Götze Markt (Düsseldorf, 1992).
Bartsch, H. W./Buschmann, M./Stuby, G./Wulf, E., Chile - ein Schwarzbuch (Köln, 1974).

Berg, D. (izd.),

Spiritualität und Geschichte. Festgabe für L. Hardick OFM (Werl, 1993).

Bertsch, J. i dr. (izd.),

Gemeinsame Synode der Bistümer in der Bundesrepublik. Beschluß "Kirche und Arbeiterschaft" der Würzburger Synode (Freiburg, 1976).

Bigo, P.,

Umanesimo e marxismo (Mailand 1963).

Bloch, E.,

Karl Marx und die Menschlichkeit. Utopische Phantasie und Weltveränderung (Frankfurt, 1968).

Savezno ministarstvo za gospodarsku suradnju,

Zusammenarbeit mit Entwicklungsländern (Bonn, 1984).

Bochenski, J.M./Niemeyer, G.,

Handbuch des Weltkommunismus (Freiburg, 1958).

Boff, C.,

Befreiungstheologie, was ist das eigentlich?: Befreiung und Theologie. Beiträge zur aktuellen Diskussion: Missionszentrale der Franziskaner (izd.), niz: Berichte, Dokumente, Kommentare, sv. 27 (Bonn, 1985) 3-8.

Boff, L.,

Und die Kirche ist Volk geworden. Ekklesiogenesis (Düsseldorf, 1987).

Boff, L./Bühlmann, W. (izd.),

Baue meine Kirche auf. Franziskanische Inspirationen aus der Dritten Welt (Düsseldorf, 1983).

Bundesverband der Katholischen Arbeitnehmer-Bewegung Deutschlands - KAB,

Texte zur katholischen Soziallehre. Die sozialen Rundschreiben der Päpste und

andere kirchliche Dokumente. Mit einer Einführung von Oswald von Nell-Breuning SI (Kevelaer 6, 1985).

Calves, J.-Y.,

Karl Marx. Darstellung und Kritik seines Denkens (Olten-Freiburg, 1964).

Cardenal, E.,

In Kuba (Wuppertal, 1972).

Celigueta, D. E.,

I primi compagni di San Francesco (Padova, 1995).

Spanisch: Compañeros primitivos de San Francisco (Madrid, 1993).

Creutz, H.,

Das Geldsyndrom. Wege zu einer krisenfreien Marktwirtschaft (Frankfurt, 1996).

CSI (Christian Solidarity International),

Informationen und Appelle XII: Christen in Not, 2 (Bonn, kolovoz/rujan 1985).

Deibrêl, M.,

- Christ in einer marxistischen Stadt (Frankfurt, 1974).
- Wir Nachbarn der Kommunisten (Einsiedeln, 1975) 214ss.

Denzinger, H.,

Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum - Compendium der Glaubensbekenntnisse und kirchlichen Lehrentscheidungen. Latinski - njemački (Freiburg, 1991).

Duchrow, U.,

Alternativen zur kapitalistischen Weltwirtschaft. Biblische Erinnerung und politische Ansätze zur Überwindung einer lebensbedrohlichen Ökonomie (Gütersloh/Mainz, 1994).

Evangelička ccrkva u Njemačkoj i Njemačka biskupska konferencija (izd.),

Für eine Zukunft in Solidarität und Gerechtigkeit. Wort des Rates der Evangelischen Kirche in Deutschland und der Deutschen Bischofskonferenz zur wirtschaftlichen und sozialen Lage in Deutschland (Hannover/Bonn. 1997).

Estermann, Th.,

Schuldenfreies Tauschgeld TALENT. Entwurf einer grundlegenden Geldreform (Zürich, 1994).

- Estermann, Th./Hämmerli, M./Jehle, B.,**
Alternative Geldmodelle. Zwei Beiträge zur praktischen Umsetzung (Aarau, 1993).
- Euchner, W.,**
Klassiker des Sozialismus. Dva sveska (München, 1991).
- Fetscher, I.,**
Karl Marx und der Marxismus. Von der Philosophie des Proletariats zur proletarischen Weltanschauung (München, 1967).
- Flood, D.,**
Francis of Assisi and the Franciscan Movement (Quezon City, 1989).
- Fornet-Betancourt, R.,**
Ein anderer Marxismus? Die philosophische Rezeption des Marxismus in Lateinamerika (Mainz, 1994).
- Forrester, V.,**
L'Horreur économique (Pariz, 1996).
- Fox, M.,**
Revolution der Arbeit (München, 1996).
- Garaudy, R.,**
Marxismus im 20. Jahrhundert (Reinbek kod Hamburga, 1969).
- Garaudy, R./Metz, J. B./Rahner, K.,**
Der Dialog. Ändert sich das Verhältnis zwischen Katholizismus und Marxismus? (Reinbek kod Hamburga, 1966).
- Gismondi, G.,**
● Umanesimo marxista (Rim, 1977).
● Umanità 2000. Per un nuovo progetto sociale (Alba, 1976).
● Terrorismo e coscienza cristiana (Turin, 1978).
- Gollwitzer, H.,**
Die marxistische Religionskritik und der christliche Glaube (München, 1967).
- Goritschewa, T.,**
Von Gott zu reden ist gefährlich. Meine Erfahrungen im Osten und im Westen (Freiburg, 1984) 18-27.
- Guevara, E.,**
Bolivianisches Tagebuch: Ausgewählte Werke in Einzelausgaben (Rugenstein, 1991).
- Graber, R.,**
Vorwort zu K. Ipser: Franziskus, rette meine Kirche ... (Stein am Rhein, 1977).
- Habermas, J.,**
● Technik und Wissenschaft als Ideologie (Frankfurt, 1975).
- Politik, Kunst, Religion. Essays über zeitgenössische Philosophien (Stuttgart, 1978).
- Holzapfel, H.,**
Die Anfänge der Montes pietatis (1462 -1515): Veröffentlichungen aus dem kirchenhistorischen Seminar München, sv. 11 (München, 1903).
- Horkheimer, M.,**
Die Sehnsucht nach dem ganz Anderen (Hamburg, 1970).
- Hünemann, P./Scannone, J. C. (izd.),**
Lateinamerika und die Katholische Soziallehre. Ein lateinamerikanisch-deutsches Dialogprogramm. 3 sveska (Mainz, 1993).
- Ignatow, A.,**
Selbstauflösung des Humanismus. Die philosophisch-anthropologischen Voraussetzungen für den Zusammenbruch des Kommunismus (Baden-Baden, 1996).
- Ipser, K.,**
Franziskus, rette meine Kirche ... die verwüstet ist. Der Aufstand der Jugend aus dem Geiste des Evangeliums (Stein am Rhein, 1977).
- Kennedy, M.,**
Geld ohne Zinsen und Inflation. Ein Tauschmittel, das jedem dient (München, 1990).
- Kolakowski, L.,**
Die Hauptströmungen des Marxismus. Entstehen, Entwicklung, Zerfall. 3 sveska (München, 1977).
- Langner, A.,**
Neomarxismus, Reformkommunismus und Demokratie (Köln, 1972).
- Lukacs, G.,**
Il marxismo nella coesistenza (Rim, 1968).
- Machovec, M.,**
● Vom Sinn des menschlichen Lebens (Freiburg, 1971).
● Jesus für Atheisten (Stuttgart, 1973).
- Marchese, A.,**
Marxisti e cristiani (Turin, 1968).
- Martin, H.-P./Schumann, H.,**
Die Globalisierungsfalle. Der Angriff auf Demokratie und Wohlstand (Reinbek kod Hamburga, 1996).
- Marx, K.,**
● Rani spisi (Stuttgart, 1971).
● Texte zur Methode und Praxis, I (Hamburg, 1967).

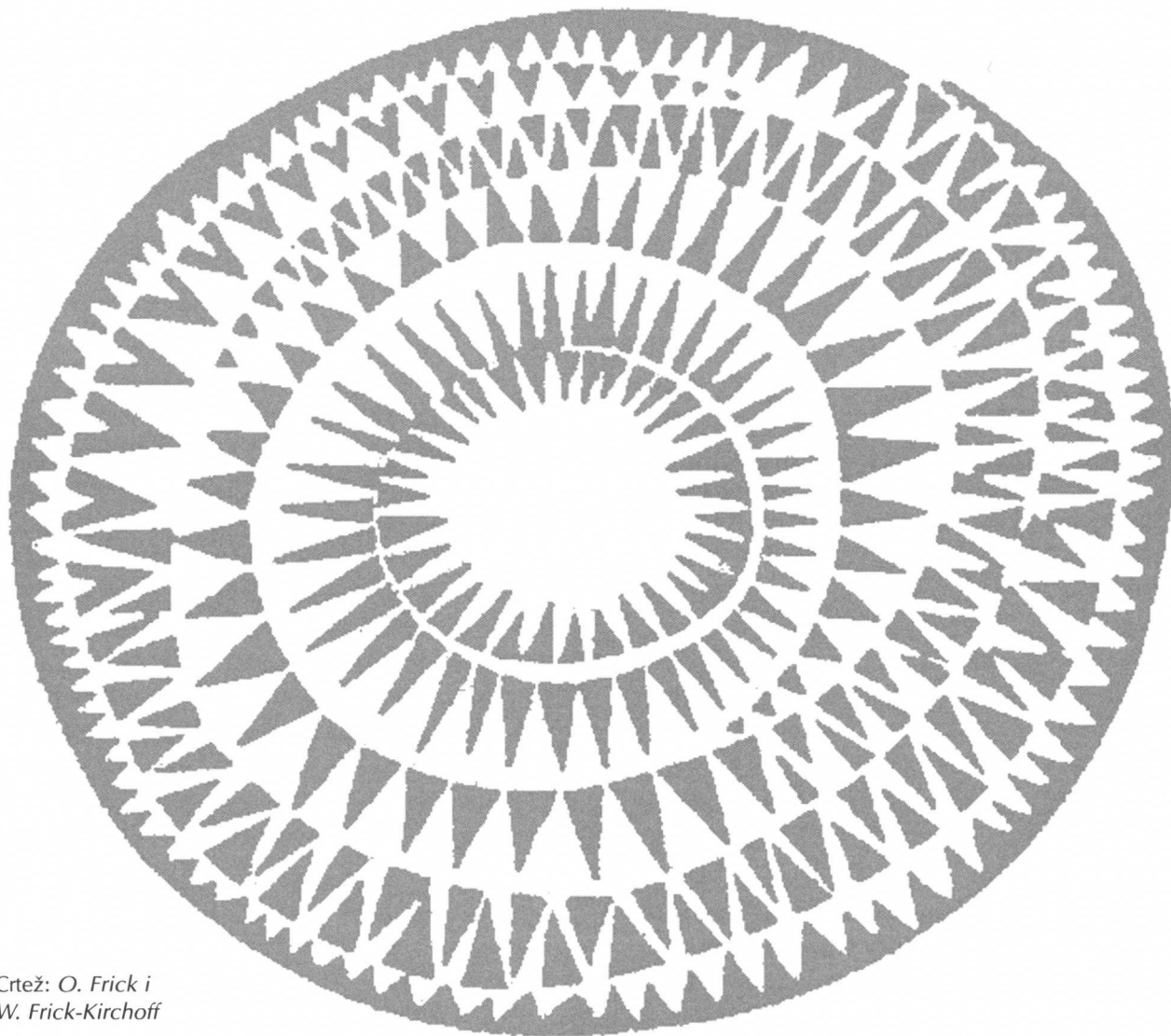
- Merino, J. A.,**
Umanesimo francescano. Francescanesimo e mondo attuale (Asiz, 1984).
- Metz, J. B.,**
● Glaube in Geschichte und Gesellschaft (Mainz, 1977).
● Jenseits bürgerlicher Religion. Reden über die Zukunft des Christentums (München, 1980).
- Mico, J.,**
La conversión de Francisco de Asís, una opción de clase?: Estudios Franciscanos 83 (1982) 1-36.
- Míguez Bonino, J.,**
● Theologie im Kontext der Befreiung (Göttingen, 1977).
● Doing Theology in a Revolutionary Situation (Philadelphia, 1977).
- Missionszentrale der Franziskaner (izd.),**
iz niza: Berichte - Dokumente - Kommentare:
● sv. 35: Internationale Verschuldungskrise (Bonn, 1989).
● sv. 40: Bergpredigt oder Sachzwänge. Theologische Anfragen an die Eigengesetzlichkeit der Ökonomie (1989).
● sv. 48: 500: 1492 - 1992 (Bonn, 1991).
● sv. 66: Neoliberalismus. Das neue Kreuz des Südens (1996).
- Möhring, K.,**
Erfahrungen und Reflexionen eines Franziskaners im Arbeitermilieu: Missionszentrale der Franziskaner (izd.), niz: Berichte - Dokumente - Kommentare, sv. 28: Missionsland Deutschland (Bonn, 1985) 11.
- Müller, A.,**
Alles hat seine Zeit. Gedanken über Gott und die Welt (Bonn, 1997).
- Müller F./Müller, M. (izd.),**
Markt und Sinn. Dominiert der Markt unsere Werte? (Frankfurt, 1996).
- Nell-Breuning, O. von,**
Marxismus - zu leicht genommen: Stimmen der Zeit 203 (1985) 87-91.
- Nyerere, J. K.,**
Ujamaa - Grundlage des afrikanischen Sozialismus: Dienste in Übersee, Arbeitsgemeinschaft Evangelischer Kirchen in Deutschland (Stuttgart, 1972).
- Prien, H.-J. (izd.),**
Lateinamerika: Gesellschaft Kirche Theologie. sv. I: Aufbruch und Auseinandersetzung. Mit Beiträgen von E. Dussel, O. Noggler und H.-J. Prien (Göttingen, 1981).
- Rendtorff, T./Tödt, H. E.,**
Theologie der Revolution. Analysen und Materialien (Frankfurt, 1968).
- Rolfes, H.,**
Sinn des Lebens im marxistischen Denken. Eine kritische Darstellung (Düsseldorf, 1971).
- Rotzetter, A.,**
Aus Liebe zum Leben. Die Evangelischen Räte neuentdecken (Freiburg, 1996).
- Ruh, H.,**
Anders, aber besser. Die Arbeit neu erfinden - für eine solidarische und überlebensfähige Welt (Frauenfeld, 1995).
- Sacharow, A.,**
Progresso, coesistenza e libertà intellettuale (Mailand, 1968).
- Sölle, D.,**
Mystik und Widerstand (Hamburg, 1997) 315s.
- Solschenizyn, A.,**
Archipel Gulag (Bern, 1974).
- Soros, G.,**
Die kapitalistische Bedrohung: Die Zeit (17.01.1997) Nr. 4, 25ss.
- Sozializam i Kristovo evanđelje,**
Pastoralna izjava Biskupske konferencije Zimbabvea: Svjetska Crkva (1982) 307-310.
- Togliatti, P.,**
Comunisti e cattolici (Rim, 1966).
- Torre, E. de la,**
The Filipino Christian. Guidelines for a Response to Maoism: Living Theology in Asia (London, 1981) 91-94.
- Trotsky, L.,**
Tagebuch im Exil (Köln/Berlin, 1958).
- Vanderheyden, I.,**
● Marxismus - Erbe christlicher Hoffnung?: A. Rotzetter (izd.), Geist und Welt: Seminar Spiritualität 3 (Zürich, 1981) 61-68.
● Die Arbeit als gesellschaftsprägende und -formende Kraft nach Karl Marx: na istom mjestu 233-244.
- Weger, K.-H. (izd.),**
Religionskritik von der Aufklärung bis zur Gegenwart (Freiburg, 1979).
- Weizsäcker, E. U. von, u.a.,**
Faktor Vier: Doppelter Wohlstand - halbiert-er Naturverbrauch. Der neue Bericht an den Club of Rome (München, 1995).
- Wetter, G. A.,**
Der dialektische Materialismus. Seine Geschichte und sein System in der Sowjetunion (Wien 1958).

Sjećanje na budućnost

Dogodilo se na trgu
nebeskoga mira:
mnogo se ljudi našlo skupa,
iz raznih rasa, nacija,
religija i stoljeća.

Iznenada poče prekrasno
ime ovoga mjesta teći,
postade djelatnom riječju:
nebeski mir poleti
nad ljude.

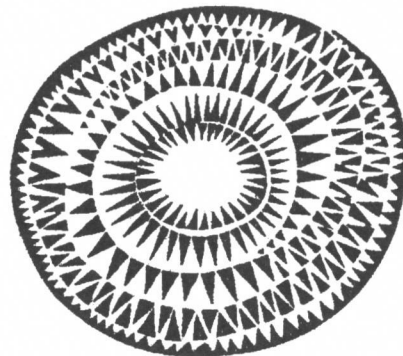
Svi se međusobno približiše,
kao nekom nevidljivom rukom vođeni,
pogledaše se u oči,
počeše razgovarati
- i razumješe se.

Crtež: O. Frick i
W. Frick-Kirchoff

Odakle ovo, čudiše se,
da su međusobno razumijemo?
zar ne govori svatko svojim
materinskim jezikom?!
Među nama se Kinezi i Amerikanci,
Hotentoti i otočani s Južnog mora,
kosooki iz Japana,
kosoušni s Wall-Streeta
i iz podzemnog svijeta droga.

Tu su ljudi iz Albanije i Soweta,
sljedbenici Homeinija i Lefébrea,
budisti, hindusi i sljedbenici New-age-a.

I kršćani svih boja:
pravoslavni i cvinglijevci,
starokatolici i pentekostalci,
prezbiterijanci i novoapostoli.

I katolici su ovdje
i papa s nekoliko ljudi
iz Vatikana,
vjernici iz baznih zajednica u Nikaragvi
i ljudi iz Leipziga.

Kršćani i kršćanke
koji su se dosada međusobno borili
ili ništa o sebi nisu znali.

I takvi koji su
dosada više bili poklonici novca
nego duha,
više zakona nego ljubavi.

Tu se susreću Rosa Luxemburg
i Mirjam iz Nazareta,
Che Guevara i Ilija,
Ivana Orleanska
i žene za mir,
Mojsije i Gorbačov,
Nelson Mandela s Bothom uza se.

Mnogi su
s izmučenim tijelima
- lanci upravo padaju na zemlju;
drugi s bičevima u rukama
- upravo ih bacaju na zemlju...

Iznenada,
svi se razumješe.
začudeni i zbunjeni se upitaše,
što bi to moglo značiti...

Tada čuše jedan glas
koji je snažno orio iznad trga.

Jedan glas u svojoj nutrini,
jedan posve lagan, jedva čujan:
U vašoj nutrini ja sam mir.
NEBESKI MIR.

Louis Zimmermann (prema Dj 2)

Rad s Osnovnim tečajem o franjevačkoj misionarskoj karizmi

- Lekcije
- Dokumenti Crkve i Reda
- Franjevački izvorni spisi

"Osnovni tečaj o franjevačkoj misionarskoj karizmi" (CCFMC) je otpočetak koncipiran i obrađen međufanjevački, internacionalno i interkulturalno. On obuhvaća 25 lekcija u formatu A4 s prosječno 30 stranica. Na početku je uvod u strukturu i metodu učenja tečaja.

Dokumenti Crkve

- Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve "Ad Gentes"
- Izjava o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama "Nostra aetate"
- Apostolsko pismo "Evangelii nuntiandi"
- Držanje Crkve prema pripadnicima drugih religija
- Enciklika "Redemptoris Missio"
- Enciklika "Redemptor Hominis"
- Dijalog i naviještanje
- Za budućnost u solidarnosti i pravednosti
- Papinsko vijeće "Cor unum"

Dokumenti Reda

- Medellín, 1971: Generalni kapitul OFM
- Madrid, 1973. Pozvanje našega Reda danas
- Mattli, 1978. Treće plenarno vijeće OFMCap
- Mattli, 1982. Međufanjevačka poruka
- Asiz, 1982. Konferencija o islamu
- Gubbio, 1982. Izjava o ekološkoj situaciji
- Bahia, 1983. Vijeće Reda OFM
- Pravilo Trećeg reda

Franjevački izvorni spisi

- Spisi svetog Franje Asiškog
- Spisi svete Klare
- Život i čudesa svetog Franje Asiškog (Toma Čelanski)
- Legenda trojice drugova
- Legenda Perusina
- Franjo, anđeo sa šest pečata (prema svetom Bonaventuri)

Struktura tečaja

A. Franjevačka obitelj – nositeljica posebne misije

1. Kršćanstvo kao religija utjelovljenja
2. Franjevačka obitelj
3. Međufranjevačka suradnja danas
4. Formacija i daljnja formacija

B. Temelji franjevačke misionarske karizme

5. Biblijsko-proročka podloga franjevačke misije
6. Izvor misije u tajni Trojstva
7. Franjevačka misija prema ranim izvorima
8. Vjernost i izdaja: povijest franjevačke misije
9. Franjevačka misija prema suvremenim izvorima

C. Religiozno-mistična dimenzija franjevačke misionarske karizme

10. Jedinstvo kontemplacije i misije
11. Odluka za Krista i univerzalna širina
12. Univerzalno bratstvo/sestrinstvo: pomirenje s Bogom, čovjekom i prirodom
13. Franjevačko poslanje i naviještanje Riječi
14. Sestre i braća u sekulariziranom svijetu
15. Dijalog s drugim religijama – franjevački put
16. Susret s muslimanima
17. Interkulturacija kao franjevačka zadaća
18. Franjevački san jedne ameroindijanske Crkve

D. Socijalno-politička dimenzija franjevačke misionarske karizme

19. Franjo Aisiški i opredjeljenje za siromašne
20. Teologija oslobođenja iz franjevačke perspektive
21. Proročka kritika društvenih sustava iz franjevačke perspektive:
Prvi dio: kapitalizam
Drugi dio: marksizam
22. *Kao muško i žensko stvori ih...*
Franjevački izazov
23. Franjevački mirotvorni rad
24. Naš odnos prema znanosti i tehnici

Sažetak

25. Stalna zadaća franjevacu u Crkvi